

PERHEKERHOJEN KAUSISUUNNITELMA
HARTAUSHETKIIN KEVÄTKAUDELLE 2017
ESPOON TUOMIOKIRKKOSEURAKUNNASSA

Outi Tulijoki

Opinnäytetyö, syksy 2016

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK),

kirkon varhaiskasvatus,

Sosionomi

+ varhaiskasvatuksen ohjaaja

TIIVISTELMÄ

Tulijoki, Outi. Perhekerhojen kausisuunnitelma hartaushetkiin kevätkaudelle 2017 Espoon tuomiokirkkoseurakunnassa. Syksy 2016, 92 s., 5 liitettä.
Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosionomi (AMK), kirkon varhaiskasvatus,
Sosionomi + varhaiskasvatuksen ohjaaja.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä hartausmateriaalista koostuva kausisuunnitelma perhekerhoihin. Tavoitteena oli tukea lastenohjaajien toteuttamaa kristillistä kasvatusta perhekerhotyössä. Kyseessä on kehittämispainotteinen produktio, jonka lopputuloksena on hartausmateriaalista koostuva perhekerhojen kausisuunnitelma. Raportissa eli teoreettisessa viitekehyksessä kerrotaan työn kontekstista ja perustellaan hartaus suunnitelmissa tehtyjä valintoja teoretiedolla.

Aihe valittiin helmikuussa 2016 Espoon tuomiokirkkoseurakunnan ehdotuksesta. Suunnitelman laajuudeksi rajattiin kevätkausi 2017. Toukokuussa 2016 lastenohjaajille tehdyssä kyselyssä kartoitettiin käytössä olevia resursseja sekä lastenohjaajien toiveita kausisuunnitelmaa kohtaan. Vastauksissa toivottiin kausisuunnitelman hartaushetkiltä valmiita kokonaisuuksia, joiden kautta lastenohjaajat voisivat saada myös uusia menetelmiä käyttöönsä. Kausisuunnitelmaan valikoitui useita erilaisia menetelmiä, jotta mahdollisimman moni lastenohjaaja löytäisi hartaushetkiinsä jotain uutta ja itselleen luontevaa. Lastenohjaajien vastauksissa ja teoriakirjallisuudessa korostettiin lapsen osallisuuden merkitystä. Kausisuunnitelman hartaushetkissä lapsi on osallinen eri aisteja käyttämällä.

Suurin osa kausisuunnitelmasta kirjoitettiin kesällä 2016. Syyskuussa lastenohjaajilta kerättiin palautetta melkein valmiista kausisuunnitelmasta viimeistelyä varten. Lastenohjaajien mukaan kausisuunnitelman hartaudet oli kirjoitettu enimmäkseen ymmärrettävästi ja selkeästi. Vastauksissa onnistuneina asioina pidettiin esimerkiksi useiden aistien käyttöä, vähemmän käytettyjen raamatunkertomusten valintaa sekä ikätason huomioivaa kestoa. Muutostoiveet olivat pitkälti ehdotuksia toteutuksen eteenpäin kehittelyyn. Koska kausisuunnitelmaa ei ehditty kokeilla hartauksissa, arviointi perustuu suurelta osin teoriakirjallisuuteen.

Kausisuunnitelma tukee lastenohjaajien toteuttamaa kristillistä kasvatusta perhekerhoissa, koska hartausmateriaali on tehty kristillisen kasvatuksen teorian ja tavoitteiden perusteella perhekerhon erityispiirteet huomioon ottaen. Sillä on hyvät mahdollisuudet päätyä lastenohjaajien aktiiviseen käyttöön, koska se on rakennettu heidän toiveidensa pohjalta.

Asiasanat: hartaus tilaisuudet, kristillinen kasvatus, lapset, perhekerhot.

ABSTRACT

Tulijoki, Outi. Devotional material for the family clubs in the Espoo cathedral parish. Autumn 2016, 92 p., 5 appendices.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree programme in Social Services. Option in Christian Early Childhood Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of the thesis was to produce devotional material for teachers who work in family clubs. The aim was to provide support for these teachers in spiritual nurturing of children. This study consists of the devotional material and theoretic framework including theories of children's development.

I was told that the family club teachers would be pleased to get new devotional material. In February 2016, I was asked to start making the material. In May, a questionnaire was answered by the family club teachers in order to find out their expectations for the material and what kind of resources they had. Their wish was to have material that includes new methods and is ready to use. The material emphasises active participation of the children by using different senses.

In the summer, most of the devotional material was created. In September a new questionnaire was made to find out how family club teachers felt the almost ready material. The material was regarded as comprehensive and easy to use. In their opinion, using different senses and using less-known Bible stories were good ideas. The length of the devotional parts of the family club meetings were found ideal. The development suggestions consisted mostly of further development of the ideas. Because of the schedule the material was not used in a real situation. Therefore, the theory is the most important criterion for evaluating the material. The material supports the work of the family club teachers in spiritual nurturing, because it is based on theories of spiritual nurturing and the wishes of the family club teachers.

Keywords: Children, christian education, devotional services, family clubs.

SISÄLLYS

1 LÄHTÖKOHDAT KAUSISUUNNITELMALLE	6
2 KRISTILLINEN KASVATUS.....	8
2.1 Kehityspsykologia kasvatuksen lähtökohtana	9
2.1.1 Psykkinen kehitys.....	9
2.1.2 Motorinen kehitys.....	11
2.1.3 Kielellinen kehitys	13
2.1.4 Sosiaalisten taitojen kehitys.....	14
2.2 Lapsen uskonnollinen kehitys kasvatuksen lähtökohtana	15
2.2.1 Lapsen jumalakuva	15
2.2.2 Lapsen tapa ymmärtää Raamattua.....	17
2.2.3 Lapsen käsitys rukouksesta.....	19
2.3 Kristillinen kasvatus kotona	21
2.3.1 Kristillisen kotikasvatuksen inhimillinen puoli	21
2.3.2 Kristillisen kotikasvatuksen hengellinen puoli	23
2.4 Kristillinen kasvatus seurakunnassa.....	24
2.5 Kirkkovuosi kristillisessä kasvatuksessa.....	26
3 KAUSISUUNNITELMAN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	29
4 KAUSISUUNNITELMA HARTAUSHETKIIN	30
4.1 Aiemmat kausisuunnitelmat.....	30
4.2 Lastenohjaajien toiveet kausisuunnitelmaa kohtaan	31
4.3 Hartaushetket	33
4.3.1 Musiikki	34
4.3.2 Lattiakuvat	35
4.3.3 Raamattuleikki	35
4.3.4 Bodypiipia	36
4.3.5 Maalaus kertomus.....	37
4.3.6 Kosketuskertomus	38
5 POHDINTAA	40
5.1 Kausisuunnitelmasta saatu palaute.....	40

5.2 Kausisuunnitelman onnistuminen.....	42
5.3 Ammatillinen kasvu ja jatkotutkimusaiheet	45
LÄHTEET.....	48

LIITE 1: Kysely lastenohjaajille 4.5.2016

LIITE 2: Kyselyn tulokset, B-osa, 4.5.2016

LIITE 3: Palautteen kerääminen ryhmätyöskentelynä 21.9.2016

LIITE 4: Palautekysely lähes valmiista kausisuunnitelmasta 21.9.2016

LIITE 5: Perhekerhojen kausisuunnitelma hartaushetkiin kevätkaudelle 2017
Espoon Tuomiokirkkoseurakunnassa

1 LÄHTÖKOHDAT KAUSISUUNNITELMALLE

Perhekerho on suosittu toimintamuoto seurakunnissa. Lapset saavat leikkiseuraa ja virikkeitä. Vanhemmilla on mahdollisuus seuraan ja vertaistukeen. Hartauden pitäjälle perhekerho on haastava toimintaympäristö. Hartauteen osallistuvien lasten ikäjakauma on 0–6 vuotta. Isoimmat ja pienimmät lapset poikkeavat toisistaan merkittävästi tiedoiltaan, taidoiltaan ja kiinnostuksen kohteiltaan. Lisäksi osallistujiin kuuluvat vanhemmat, joiden odotukset perhekerhon hartauksia kohtaan voivat poiketa huomattavasti toisistaan. Osa vanhemmista on tuonut lapsensa perhekerhoon saadakseen tukea kristilliseen kasvatukseen. Toisaalta perhekerhot ovat niin kutsuttua matalan kynnyksen toimintaa, johon osallistuvat myös ne, jotka eivät koe kirkon sanomaa läheiseksi. Ehkä myös hartausmateriaalin tekijät ovat huomanneet kohderyhmän haastavaksi, sillä nimenomaan perhekerhoihin suunniteltua materiaalia ei ole kovin paljon.

Helmikuussa 2016 kyselin Espoon tuomiokirkkoseurakunnan lapsi- ja perhetyön tiimin edustajilta aihetta opinnäytetyölle. Minulle kerrottiin, että lastenohjaajat kaipasivat hartausmateriaalia perhekerhoihin suunnittelunsa tueksi. Kausisuunnitelman ei olisi tarkoitus määrätä tai rajoittaa lastenohjaajien suunnittelua, vaan antaa ideoita, joita voi vapaavalintaisesti käyttää ja soveltaa. Aihe oli minulle mieluinen sillä koen kaikenlaisen materiaalin suunnittelun omaksi vahvuudekseni ja tuomiokirkkoseurakunnan perhekerhot olivat tuttu toimintaympäristö osallistujan näkökulmasta.

Opinnäytetyöni tarkoituksiksi tarkentui luoda hartausmateriaalista koostuva perhekerhojen kausisuunnitelma (liite 5). Työn opintopistemääräisen laajuuden perusteella kausisuunnitelman laajuus rajattiin kevätkauteen. Ajatuksena oli, että työtäni voisivat käyttää Espoon tuomiokirkkoseurakunnan lastenohjaajat sekä muut kristillistä varhaiskasvatusta tekevät henkilöt seurakunnissa ja järjestöissä. Tein kausisuunnitelman kevätkaudelle 2017, mutta se sopii käytettäväksi muinaakin vuosina. Asetin työni tavoitteeksi tukea lastenohjaajien toteuttamaa kristillistä kasvatusta perhekerhotyössä.

Toukokuussa osallistuin Tuomiokirkkoseurakunnan lastenohjaajien palaveriin, jossa kerroin opinnäyteyöstäni ja teetin kyselyn lastenohjaajille heidän toiveistaan kausisuunnitelmaa kohtaan (liite 1). Vastaukset kyselyyn (liite 2) saatuani laadin kausisuunnitelman sekä kirjoitin sen rinnalla teoreettista viitekehystä. Syyskuussa esittelin lastenohjaajille lähes valmiin kausisuunnitelman ja teetin heillä kyselyn (liite 4), jossa pyysin palautetta kausisuunnitelmasta. Minulla oli myös mahdollisuus vierailla muutamassa perhekerhossa. Palautteen ja vierailujen perusteella viimeistelin kausisuunnitelman niitä hyödyntäen sekä kirjoitin teoreettisen viitekehysten valmiiksi.

Hartausmateriaalista koostuva kausisuunnitelma perustuu teoriakirjallisuuteen sekä lastenohjaajien toiveisiin ja palautteeseen. Opinnäytetyöhöni kuuluu myös raportti eli teoreettinen viitekehys, jossa perustelen kausisuunnitelmassa tekemiäni valintoja teoretiedolla sekä kerron minkälaiseen kontekstiin työni sijoittuu.

2 KRISTILLINEN KASVATUS

Kristillisen kasvatus perustuu Jeesuksen Raamatossa antamaan kaste- ja lähetyksäkäskyyn:

Minulle on annettu kaikki valta taivaassa ja maan päällä. Menkää siis ja tehkää kaikki kansat minun opetuslapsikseni: kastakaa heitä Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen ja opettakaa heitä noudattamaan kaikkea, mitä minä olen käskenyt teidän noudattaa. Ja katso, minä olen teidän kanssanne kaikki päivät maailman loppuun asti.” (Matt. 28:18–20.)

Tässä käskyssä ei erikseen mainita opettettävien ikää, mutta muualla Raamatossa ohjataan vanhempia opettamaan Jumalasta lapsille (Ps. 78:4 ja 5. Moos. 11:18–19). Myös kirkon kastekaavan sisältyy maininta siitä, että kaste velvoittaa vanhempia kristilliseen kasvatukseen (Kirkollisten toimitusten kirja 2003).

Mervi Muhonen ja Kirsi Tirri (2008, 81) määrittelevät kristillisen kasvatuksen ”kristillisiin arvoihin pohjautuvaksi päämääräsuuntautuneeksi toiminnaksi, joka toteutuu pedagogisessa suhteessa ja tähtää ihmisen kokonaisvaltaiseen kasvuun”. Muhonen ja Tirri (2008, 77–82) jakavat kristillisen kasvatuksen toisistaan erottamattomiin hengelliseen ja inhimilliseen puoleen. Hengelliseen puoleen kuuluu opillinen, rituaalinen ja kokemuksellinen ulottuvuus. Inhimilliseen puoleen kuuluu eettis-moraalinen, huolenpidollinen ja pedagoginen ulottuvuus. Opillisella ulottuvuudella tarkoitetaan kristinuskon oppien välittämistä. Rituaalisella ulottuvuudella tarkoitetaan kristillisiä tapoja ja perinteitä. Kokemuksellisella ulottuvuudella tarkoitetaan sekä kasvatussuhteen emotionaalista ilmapiiriä että Jumalan rakastavaa läsnäoloa. Eettis-moraalinen ulottuvuus viittaa arvokasvatukseen, johon sisältyy eettisten periaatteiden (kuten rakkauden kaksoiskäsky ja kultainen sääntö) opettaminen kasvatettaville. Huolenpidolliseen ulottuvuuteen kuuluu kasvatettavan perustarpeista huolehtiminen ja kasvatussuhteen positiivinen tunneilmapiiri. Pedagogisella ulottuvuudella tarkoitetaan sisällöllisiä ja menetelmällisiä ratkaisuja käytännön kristillisessä kasvatuksessa sekä ratkaisujen taustalla olevia periaatteita. Yksittäisestä ulottuvuudesta tekee kristillisen sen integroituminen erottamattomasti muihin ulottuvuuksiin. Koska kristillinen kasvatus tähtää ihmisen ko-

konaisvaltaiseen kasvuun, siinä otetaan aina huomioon kasvatettavan ikä ja kehitystaso. Seuraavaksi kerron lapsen kehityksen vaiheista sekä siitä, miten kehitysvaiheiden huomioiminen näkyy kaunis suunnitelmassa.

2.1 Kehityspsykologia kasvatuksen lähtökohtana

Perhekerhoissa käyvät lapset elävät varhaislapsuutta. Varhaislapsuus (0–5v.) on tärkeää aikaa kasvamisen, kehittymisen ja oppimisen kannalta. Vaikka kaikki lapset eivät opi kaikkia taitoja samassa järjestyksessä, lasten kehityksessä on kuitenkin paljon yhdistäviä piirteitä, joiden perusteella voidaan kuvata tyypillistä kehitystä. Kehityspsykologian tunteminen auttaa kasvattajaa tukemaan lapsen kehitystä. Myöhemmin elämässä opittavat tiedot ja taidot pohjautuvat varhaislapsuudessa tapahtuneeseen kehitykseen. (Lyytinen & Lyytinen 2015, 22–23.)

2.1.1 Psykkinen kehitys

Psykoanalyttikko Erik Eriksonin (1950, 1963, 1982) persoonallisuusteoria kuvaa minän kehittymistä ja muutosta. Eriksonin teoria kuvaa koko eliniän jatkuvaa persoonallisuuden kehitystä kahdeksan ikäsidonnaisen vaiheen kautta. Kuhunkin vaiheeseen kuuluu kehitysvaiheessa kohdattava haaste, jota Erikson kutsuu psykososiaalisiksi kriisiksi. Psykososiaalisen kriisin kohtaamisen lopputulos vaikuttaa kehityksen suuntaan ja persoonallisuuteen. Kriisien tuloksia Erikson kuvaa vastakohtapareilla, joista toinen on kielteinen ja toinen myönteinen. Kriisit voivat aiheuttaa useita vaikutuksia, mutta myönteisen kehityksen merkkinä voidaan pitää sitä, jos myönteiset tulokset ovat vallitsevampia kuin kielteiset. (Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 22–23.)

Perhekerhojen kohderyhmään kuuluvat lapset jakaantuvat psykososiaalisessa kehityksessä kolmeen ensimmäiseen vaiheeseen. 0-1-vuotiaan eli vauvan psykososiaalisen kriisin vastakohtaparit ovat perusluottamus ja epäluottamus. Johdonmukainen ja laadukas hoito synnyttävät luottamuksen. 2–3-vuotiaan eli taa-

peron kriisin vastakohtaparit ovat autonomia ja häpeä sekä epäily. Silloin keskeisenä teemana on itsesäätelyn ja oman tahdon syntymisen haaste. 4–5-vuotiaan eli leikki-ikäisen kriisin vastakohtaparit ovat aloitteellisuus ja syyllisyudentunne. Myönteisen kehityksen tuloksena lapsi tuntee, että hänen oma toimintansa on merkityksellistä. (Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 24–25.) Kausisuunnitelman hartauksien osallistavuus tukee tätä kehitystä. Lapsi voi harjoitella omaa tahtoaan esimerkiksi valitsemalla roolinsa Nooa-raamattuleikissä. Hän saa olla aktiivinen toimija, jonka toiminta on merkityksellistä yhteisen leikin kannalta.

Kognitiivinen kehitys on ensimmäisten elinvuosien aikana nopeaa. Sveitsiläisen kehityspsykologi Jean Piaget'n (1953) mukaan lapsella ei ole syntyessään mitään kykyjä, ainoastaan valmius reagoida. Lapsi muodostaa jäsenyneyttä toimintatapoja eli skeemoja vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Uudessa tilanteessa lapsi sulauttaa toimintatapoja tilanteeseen tai mukauttaa niitä tilanteen mukaan. Yksi perinteinen tapa jäsentää kognitiivisten taitojen kehitystä on Piaget'n tapa jakaa lapsen kognitiivinen kehitys neljään vaiheeseen: sensomotorinen vaihe, esioperationaalinen vaihe, konkreettisten operaatioiden vaihe ja formaalisten operaatioiden vaihe. Aikamme tutkijat eivät ole päässeet yksimielisyyteen siitä, onko ihmisen ajattelussa Piaget'n esittämiä yleisiä kaikkien sisältöaluiden läpi käyviä kehitystasoja vai onko kehityksen luonne ja vauhti erilaista tiedon eri alueilla. Kaikilla lapsilla voidaan kuitenkin havaita Piaget'n tasojen mukaista ajattelua, joka ei ole opetuksella joudutettavissa. (Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 109–111.)

Piaget'n esittämistä vaiheista kaksi ensimmäistä, eli sensomotorinen ja esioperationaalinen vaihe, kuuluvat varhaislapsuuteen. (Lyytinen & Lyytinen 2015, 23–24; Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 107–109.) Kerron seuraavaksi näistä vaiheista sekä esimerkkejä siitä, miten näiden vaiheiden huomioon ottaminen näkyy kausisuunnitelman hartaushetkissä.

Ympäristön havainnoiminen, esineiden käsittely ja aktiivinen liikkuminen ovat sensomotorisessa vaiheessa olevan lapsen (0–2 vuotta) tapoja hankkia tietoa (Lyytinen & Lyytinen 2015, 24). Joissakin kausisuunnitelman hartaushetkissä lapsilla on mahdollisuus tutkia hartauden esineitä hartauden aikana. Esimerkiksi

Vettä kalliosta -hartaudessa lapsi voi hartausmateriaalia tutkiessaan (hartauden loppupuolella tai jälkeen) esimerkiksi juoda täytetyn vesilasin, eikä se haittaa hartautta, pikemmin konkretisoi paremmin. 0–2-vuotias harjoittelee uusia taitoja toistamalla toimintoja ja mukauttamalla toimintaansa päästäkseen haluamaansa päämäärään. (Lyytinen & Lyytinen 2015, 24). Perhekerhossa tämä näkyy toki vapaan leikin aikana, mutta myös hartaushetkissä, joissa lauluun kuuluu leikkimistä tai soittamista (kuten Vettä kalliosta -hartaus). 0–2-vuotias lapsi katsoo mallia, toistaa, tutkii ja mukauttaa toimintaansa saadakseen soittimesta kuulumaan haluamansa äänen.

Esioperationaalisisessa vaiheessa (noin 2–7 vuotta) lapsi ajattelee asioita omasta näkökulmastaan (Lyytinen & Lyytinen 2015, 24; Kuusinen & Vauras 2007,108). Kaste-hartaudessa aihetta lähestytään dialogi-muotoisen näytelmä kautta. Toisena päähenkilö oleva lapsi kyselee asioita kasteesta kerhoikäisen lapsen näkökulmasta, mikä motivoi esioperationaalisisessa vaiheessa olevia kerholaisia.

2.1.2 Motorinen kehitys

Motoriikan varhaiskehityksessä ilmenee merkittävää yksilöllistä vaihtelua. Kehityksen keskimääräisestä etenemisestä voidaan kuitenkin kuvailla seuraavasti. 0–4 kuukauden iässä kehittyvät tarttumiseen liittyvät toiminnot. Lapsi oppii myös kääntämään päätä ja kierähtämään vatsalta selälleen ja takaisin. 5–8 kuukauden iässä lapsi opettelee käsittelemään esineitä. Tässä iässä lapsi oppii myös istumaan, ryömimään ja konttaamaan. 9–12 kuukauden iässä lapsi oppii pinsettiotteiden sekä harjoittelee pystyyn nousemista ja tukea vasta kävelemistä. Keskimäärin vuoden iässä lapsi kävelee ensimmäiset 10–15 askelta ilman tukea. (Lyytinen & Lyytinen 2015, 31–32.) Kehityspsykologiassa motoriikan tutkimus on painottunut näihin varhaisvuosiin, vaikka kehitystä toki tapahtuu näiden vuosien jälkeenkin (Ahonen & Pulkkinen 2015, 82).

3-vuotiaan karkeamotorisiin kehitysodotuksiin kuuluu, että lapsi osaa seistä hetken yhdellä jalalla, hypätä tasajalkaa ja ajaa kolmipyörällä. Hienomotorisiin odotuksiin kuuluu kynän sormenpääote ja pullonkorkin aukaiseminen. 4-vuotias osaa

yleensä hyppiä yhdellä jalalla ja kävellä suoraa viivaa pitkin. 5-vuotiaan karkea-motorisiin taitoihin kuuluvat kantapää-varvaskävely sekä seisoinen yhdellä jalalla 10 sekuntia. Hienomotoristen taitojen kehitysodotuksiin kuuluu ympyrän leikkaaminen saksilla sekä kolmisormiote kynästä. (Ojala 2015, 231–232.)

Kausisuunnitelman hartauksiin osallistuvat lapset ovat siis motorisilta taidoiltaan hyvin erilaisissa kehitysvaiheissa. Olen suunnitellut hartaudet niin, että motoristen taitojen kehitysvaihe ei estä hartauteen osallistumista. Luominen -hartauteen sisältyvä piirtäminen/askartelu ja Hyvä paimen -hartauteen sisältyvä askarteleminen vahvistavat hienomotorisia taitoja ja niitä voi soveltaa hienomotorisen kehitysvaiheen mukaan, lapsen oma mielenkiinto huomioiden.

Runsaiden ulkoleikkien sijasta monet lapset viettävät nykyään suuren osan ajasta tietoteknisten laitteiden parissa. Lapsen fyysinen kasvu ja motorinen kehitys edellyttävät kuitenkin riittävää liikkumista arjessa. Valtakunnallisen suosituksen mukaan alle kouluikäinen lapsi tarvitsee reipasta liikuntaa joka päivä vähintään kaksi tuntia. Lapsen tulee saada harjoitella päivittäin monipuolisesti motorisia perustaitoja eri ympäristöissä. (Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset 2005, 3–7.)

Perhekerhot ovat ajallisesti melko pieni osa lapsen viikko-ohjelmaa, joten niiden osuus lasten liikuntasuosituksen toteuttamisesta on varsin pieni. Osa kerhotoiloista on myös ahtaita kävijämääriin nähden. Ehkä perhekerhojen osuus lasten liikuttamisessa voisikin olla enemmän arkiliikuntaan innostava. Esimerkiksi retkikerta pulkkamäkeen, kerhossa opitut koko vartaloa liikuttavat laululeikit tai lastenohjaajien tuoleista pikaisesti rakentama jumpparata, jota halukkaat lapset voivat vapaan leikin aikana kokeilla, voivat antaa vanhemmille ideoita kotona toteutettavaan arkiliikuntaan.

2.1.3 Kielellinen kehitys

Vauva tutkii ympäristöään ja tavoittelee vuorovaikutusta häntä hoitavien aikuisten kanssa. Aluksi vuorovaikutus on erityisesti hoivatilanteissa tapahtuvaa kosketusta ja katsomista. Tärkeä vuorovaikutuksen väline on myös itku, jolla vauva ilmaisee tunteitaan ja tarpeitaan. Muutaman kuukauden iässä vauva hymyilee nähdessään ihmiskasvot. Vauvan hymy on lähtökohta myöhemmälle kehitykselle kommunikaatiossa ja kielen oppimisessa. (Lyytinen & Lyytinen 2015, 34–35.)

7–12 kuukauden iässä vauva pyrkii vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa jokatteleamalla ja eleitä käyttämällä. Tässä iässä lapsi voi jo ymmärtää puhetta kuten oman nimensä tai sanan ”ei”. Yleensä 1–2 vuoden iässä lapsi sanoo ensimmäiset sanansa. Sanavaraston karttuminen on hyvin yksilöllistä. Alle 2-vuotias lapsi ymmärtää toisten puheesta paljon enemmän kuin osaa itse sanoa. Lyhyiden kehotusten noudattaminen onnistuu. (Lyytinen & Lyytinen 2015, 41–49.) 7–12 kuukauden ikäinen vauva ei ymmärrä juurikaan raamatunkertomusten sisällöstä. Musiikin kuunteleminen, maalaus kertomuksen katseleminen sekä hartausmateriaalin tutkiminen mahdollistavat kuitenkin hänen viihtymisensä ja ikätasoon sopivan osallisuutensa hartaushetkessä.

3-vuotias lapsi opettelee ja käyttää uusia sanoja eri sanaluokista. Lapsi osaa taivuttaa sanoja, mutta taivutukset voivat välillä olla myös itse keksittyjä. 4-vuotiaan lapsen puhetta yleensä ymmärretään jo lähes täysin. Lapsi käyttää puheessaan lisääntyvässä määrin adjektiivien vertailuasteita, paikan määreitä ja verbien persoonamuotoja sekä käsky-, kielto- ja kysymyslauseita. Kielellisen tietoisuuden lisääntyessä sana- ja loruleikit ovat ajankohtaisia. (Lyytinen & Lyytinen 2015, 41–49.) Kausisuunnitelmassa Martta ja Maria -hartaustoteutukseen sisältyvä riimitely, ottaa huomioon tämän kehitysvaiheen. Pienimmät osallistujat eivät kiinnitä huomiota riimipareihin, mutta se ei ole kertomuksen ymmärtämisen kannalta merkityksellistä.

5-vuotias lapsi käyttää eri sanaluokkien sanoja samassa suhteessa kuin aikuinen arkipuheessaan. Lapsi hallitsee sanojen oikean ääntämisen sekä perussäännöt

sanojen taivuttamisessa ja lauseiden muodostamisessa. 6-vuotiaan lapsen sanavarastoon kuuluu jo yli 10 000 sanaa. Vähitellen lapselle kehittyy käsitys siitä, että sanat muodostuvat erillisistä äänneistä. Lapsi omaksuu vuorovaikutuksen perustaidot: kuuntelemisen, kysymisen ja vastaamisen sekä vuorotellen puhumisen. (Lyytinen & Lyytinen 2015, 41–49.) Näitä sosiaalisen elämän perustaitoja harjoitellaan ensisijaisesti vuorovaikutustilanteissa, mutta kausisuunnitelman näytelmä-tyyppeihin toteutuksiin sisältyvät lyhyet dialogit (Anteeksi-hartaus ja Kaste-hartaus) antavat osaltaan mallin vuorotellen puhumisesta.

2.1.4 Sosiaalisten taitojen kehitys

Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan valmiuksia, joiden avulla lapsi toimii sosiaalisissa tilanteissa positiivisin seurauksin, esimerkiksi leikkialoitteen seurauksena pääsee mukaan leikkiin. Sosiaalisiin taitoihin kuuluu esimerkiksi toiminnan ennakoinnin taito, ja yhteistyötaidot sekä kyky tunnistaa ja ilmaista tunteita tilanteeseen sopivalla tavalla. Sosiaalisesti taitavien lasten on helppo aloittaa ja ylläpitää ystävyyssuhteita. He ovat yleensä lasten keskuudessa suosittuja. (Lyytinen & Lyytinen 2015, 61.)

Lapsen sosiaalinen osaaminen monipuolistuu selvästi kolmen ja kuuden ikävuoden välillä. Kehittyneempi kielitaito mahdollistaa yhteiset mielikuvitus- ja roolileikit toisten lasten kanssa. Vähitellen syntyy ystävyyssuhteita toisten lasten kanssa. Esikouluikää lähestyvä lapsi kykenee ottamaan huomioon toisten ehdotuksia, jakamaan tavaroita toisten kanssa sekä odottamaan vuoroaan. (Lyytinen & Lyytinen 2015, 62.)

Vygotski (1978) muistuttaa, että lapsen aktuaalisen ja potentiaalisen kehitystason välillä on eroa. Aktuaalinen kehitystaso on sellainen taso, jolle lapsi yltää itsenäisesti toimiessaan, kuten yksin leikkiessään. Potentiaalisella kehitystasolla tarkoitetaan tasoa, johon lapsi pystyy avustettuna, kuten yhteisleikissä aikuisen tai taitavamman lapsen kanssa. (Lyytinen & Lyytinen 2015, 73.) Kausisuunnitelmassa

käytetyssä Raamattuleikki-menetelmässä lapsi voi saada positiivisen kokemuksen yhteiseen leikkiin ja juoneen kuulumisesta. Siinä näkyy pienimpien lasten kohdalla potentiaalinen kehitystaso.

2.2 Lapsen uskonnollinen kehitys kasvatuksen lähtökohtana

Lukuisat eri koulukuntia edustavat tutkijat ovat vuosien saatossa tutkineet lapsen jumalakäsitystä. Merkittävimmät asiaa laajasti tutkineet koulukunnat ovat psykoanalyttinen ja kognitiivinen koulukunta, jotka ovat tutkineet lasten jumalakäsityksiä hieman eri näkökulmista. Psykoanalyttinen koulukunta on luonut teoriaa jumalakäsitysten alkuperästä ja kehityksestä. Kognitiivinen koulukunnan tutkimukset selvittävät jumalakäsityksen älyllisiä ja käsitteellisiä näkökohtia. (Tamm 2002, 10–11.) Käsittelen tässä luvussa eri koulukuntien ja tutkijoiden teorioita ja tutkimustuloksia toisiaan täydentävinä. Kausisuunnitelmani kohderyhmän mukaan rajaan lapsen uskonnollisen kehityksen käsittelyn alle kouluikäisiin lapsiin.

2.2.1 Lapsen jumalakuva

Äidin ja vauvan välinen suhde muistuttaa Jumalan ja ihmisen välistä suhdetta: toinen on pieni, avuton ja täydellisesti riippuvainen toisesta, joka on suuri ja mahtava. Vauva tuntee olevansa rakastettu ja riippuvainen äidistä, ensimmäisestä mahtavasta kaiken antajasta. Tämän elämänsä alkuvaiheen ihmisen alitajunta muistaa koko elämän ja siihen ihminen alitajuisesti kaipaa takaisin. Psykoanalyttisen teorian mukaan ihmisen kaipaus Jumalan puoleen on kaipuuta näihin elämän ensihetkiin. (Tamm 2002, 14–15.)

Psykoanalyttikkojen mukaan lapsen jumalakäsitys alkaa rakentua varhaisessa vaiheessa lapsen vanhempiinsa liittämien tosiasioiden ja kuvitteellisten asioiden pohjalta (Tamm 2002, 11–13; Stonehouse 2008, 129). Vanhemmat vaikuttavat lapsen jumalakuvaan myös siirtämällä omaa jumalakuvaansa lapselle tietoisesti tai tiedostamatta (Tamm 2002, 24). Noin 2-vuotiaana lapsi alkaa luoda mielikuvia

niistä sanoista, joita hän päivittäin kuulee. Sana Jumala voi olla yksi niistä sanoista. Se, miten lapsi käsittää sanan Jumala, riippuu siitä, missä yhteydessä hän kuulee sanan sekä suhteesta joka lapsella on puhujaan. Lapsen vartuttua hän kuulee myös muiden puhuvan Jumalasta. Kirkossa käynyt 3-vuotias osaa yhdistää Jumalan sanaan kirkko, taivas tai rukous. (Tamm 2002, 29–30.) Perhekerhon hartaushetkissä keskeinen kristillinen sanasto (kuten Taivaan Isä ja Jeesus) tulee tutuksi esimerkiksi kauden aikana toistuvien laulujen myötä myönteisessä ja helposti ymmärrettävässä yhteydessä, kuten kausisuunnitelman hartaushetkissä toistuvassa Pienen pieni leppäkerttu -laulussa. Yhteislaulujen aikana lapset kuulevat hartaushetkessä käytettyä kristillistä sanastoa myös itselle läheisimmän henkilön eli vanhempansa suusta.

3–4-vuotiaana lapsi alkaa ensin kysellä kuka on tehnyt minkäkin esineen tai rakennuksen. Sen jälkeen lapsi alkaa kysellä kuka on tehnyt ihmiset ja koko maailman. Jos aikuiset sanovat, että Jumala on tehnyt ne asiat, lapsi näkee Jumalan mahtavana Luojana. (Tamm 2002, 25; Stonehouse 1998, 128.) Toisaalta Sofia Cavallettin (1983) tutkimukset osoittavat, että myös lapset, joilla ei ole uskonnollista taustaa, voivat uskoa maailmankaikkeuden takana olevaan Luojaan (Stonehouse 2008, 128). Koska kiinnostus kaiken alkuperään on tyypillistä perhekerhoikäisille lapsille, valitsin kausisuunnitelmaan yhden hartauden aiheeksi luomisen.

Kognitiivisen koulukunnan tutkijat ovat selvittäneet, että 3–6-vuotiaan lapsen jumalakuva on uskonnollisesta ympäristöstä riippumatta usein antropomorfinen eli ihmisen kaltainen. Jumala on iäkäs ja kovaääninen. Jumalalla on kasvot ja vaatteet. Jumala loi maailman aikojen alussa ja vetäytyi takaisin taivaaseen asumaan, josta hän vierailee silloin tällöin maan päällä. Tässä iässä lapsi ei näe Jumalaa persoonallisena Jumalana, johon voi olla henkilökohtainen suhde. Joillakin lapsilla voi olla myös lähes panteistisia jumalakäsityksiä: Jumalan uskotaan olevan kaikkialla, kuten kukissa, kivissä ja pilvissä. (Tamm 2002, 30–34.) Catherine Stonehousen ja Scottie Mayn (2010, 35–36) tutkimukseen osallistunut 5-vuotias uskoi persoonalliseen Jumalaan, joka on mielellään vuorovaikutuksessa ihmisen kanssa, mikä poikkeaa Tammin esittelemistä tutkimustuloksista.

Kausisuunnitelmassa monet raamatunkertomuksista kertovat Jeesuksesta. Ihmiseksi syntynyt Jumala on konkreettisuudessaan helposti ymmärrettävä tässä ikävaiheessa olevalle lapselle. Taivaan Isästä kertovat raamatunkertomukset ovat sellaisia, joissa keskeisenä sanomana on Jumalan halu auttaa ihmisiä. Ne tukevat jumalakuvan kehittymistä vähitellen persoonalliseksi Jumalaksi.

Psykoanalyttisen näkemyksen mukaan 4–7-vuoden iässä osa lapsen ulkoisesta maailmasta muuttuu sisäiseksi maailmaksi ja siirtyy yliminään. Yliminä on persoonallisuuden kehittynein osa, joka sisältää mielikuvia lapselle tärkeistä henkilöistä, lapsen minäihanteen sekä omatunnon. Tästä iästä lapsen lähtien erityisesti äidistä ja isästä piirteitä saava jumalakäsitys rakentuu pysyvään sisäiseen maailmaan. (Tamm 2002, 12, 22–23.)

Psykoanalyttikoiden mukaan alle 6-vuotiaan on vaikea käsittää Jumalaa, joka näkee lapsen, mutta jota lapsi itse ei voi nähdä. 6-vuotiaana hän hyväksyy tämän ja hänen käsityksensä Jumalasta laajenee: Jumala ei ole ainoastaan maailman luoja vaan myös se, joka tietää monia ihmiselämän salaisuuksia. 6-vuotiaat kuuntelevat mielellään raamatunkertomuksia ja osallistuvat innokkaasti hartaushetkien pieniin rituaaleihin, kuten kynttilän sytyttämiseen. Tässä iässä myös rukouksesta tulee lapsille tärkeää. Lapsi alkaa muodostaa tunnepohjaista suhdetta Jumalaan. (Tamm 2002, 25.)

2.2.2 Lapsen tapa ymmärtää Raamattua

Pertti Luumin mukaan (1997, 93–95) 1970-luvulle asti Raamatun opettamisessa lapsille ei nähty juurikaan ongelmia. Luumi kertoo, että silloin Suomeen rantautuivat Ronald Goldmanin tutkimukset, joiden mukaan liian varhain tapahtuva Raamatun opettaminen vaikuttaa kielteisesti lapsen uskonnollisen elämän kehittymiselle. Goldmanin väite Raamatun sopimattomuudesta lapsille perustui siihen oletukseen, että sanatarkka tulkinta on väärää ja vain symbolinen Raamatun tulkitseminen on oikeaa tulkintaa. Tämän vuoksi hän uskoi lasten olevan valmiita Raamatun lukemiseen vasta yli 12-vuotiaana, jolloin he kykenevät ymmärtämään Raamatun symbolista luonnetta. Goldman pelkäsi, että kun pieni lapsi tulkitsee

ensimmäistä kertaa Raamattua lukiessaan ymmärtää jonkin kohdan kirjaimellisesti, tulkinta jää hänen pysyväksi tulkinnakseen symbolisen ajattelun kehittymisestä huolimatta. Tämän vuoksi Goldman ajatteli, että Raamatun opettaminen pienille lapsille on suorastaan vaarallista.

Goldmanin tutkimus on saanut osakseen myös paljon kritiikkiä. 1990-luvulla Pertti Luumin kirjoittaessa kriittistä artikkeliaan Goldmanin tutkimuksista, hän sanoi, että ajan kuluessa oli ymmärretty Goldmanin tutkimusten vahvuudet ja heikkoudet. Luumin mukaan Goldmanin ja häntä seuranneet tutkijat tekivät virheen asettaessaan lapsen uskonnolliselle ajattelulle mittapuuksi valistuneen ajan tietoa korostavan käsityksen uskonnollisesta ymmärryksestä. Luumin mukaan 1990-luvulla luottamus Raamatun sopivuuteen lapsille oli jo palautunut. Oli jopa oivallettu, että monet aikuisille vaikeuksia tuottavat raamatunkohdat, on kirjoitettu juuri kuin konkreettisesti ajatteleville lapsille. (Luumi 1997, 95–97.)

Vaikka pienen lapsen kehitystaso ja paikoin aikuisesta poikkeava tulkinta eivät ole esteitä Raamatun lukemiselle, ne on kuitenkin syytä pitää mielessä. Pienen lapsen kanssa ei kannata miettiä kertomuksia luonnontieteelliseltä kannalta (esimerkiksi Jeesusin ihmeteot), koska se ei yleensä ole lapselle merkityksellistä ennen noin 10–11-vuoden ikää (Tamm 2002, 174–176). Kausisuunnitelman Sarpatin leski -hartaudessa tämä näkyy niin, että Jumalan tekemän ihmeen luonnontieteellistä poikkeuksellisuutta ei tuoda esiin, vaan korostetaan Jumalan ihmeteen takana olevaa huolenpitoa ihmisistä.

Tamm kiinnittää huomiota siihen, että useissa raamatunkertomuksissa hyvä ja paha ovat vastakkain. Lapsen ei tarvitse asettua hyvän puolelle rangaistuksen pelossa. Lapsi asettuu hyvän puolelle samastumalla hyvään sankariin ja riemuitsee hänen kanssaan, kun usko ja hyvä saavat palkkansa. Tammin mukaan tämä kehittää lapsen sisäistä moraalialia. (Tamm 2002, 175.) Kausisuunnitelman hartautoteutuksissa esimerkkinä tällaisesta samaistuttavasta henkilöahmosta voisi olla Daniel.

Pitkät virkkeet tai monta vierasta sanaa samassa lauseessa voivat saada pienen kuulijan pitkästymään. Pienille lapsille usein muokataan raamatunkertomuksia

helpommin lähestyttäväksi, kuten Lasten Raamatuissa. Myös kausisuunnitelmassa on tehty näin. Kuitenkin, että liika yksinkertaistaminen, kuten sanan tempeli muuttaminen taloksi tai rukous-sanan korvaaminen keskustelulla, saa kertomuksen menettämään sanomansa (Tamm 2002, 183). Mitä pienempi lapsi, sen enemmän asioita tulee yksinkertaistaa. 3–5-vuotiaalle voi selittää mitä opetuslapsi tarkoittaa, mutta 1–2-vuotiaalta sanojen selitykset menevät yli ymmärryksen ja kiinnostuksen. Sen vuoksi esimerkiksi käsite opetuslapsi on kausisuunnitelmassa korvattu sanalla ystävä, vaikka sillä on myös teologisesti jonkin verran merkityseroa. Sen sijaan käsitettä rukous käytetään kausisuunnitelmassa, koska sen oletan olevan lapsille tuttu ainakin kerhorukouksien kautta.

2.2.3 Lapsen käsitys rukouksesta

Pienten lasten rukouselämä on vanhempien esirukousta. Kun vanhemmat rukoulevat lapsensa puolesta, he puhuvat lapsen puolesta Jumalalle ilmaisten toiveensa ja luottamuksensa siihen, että Jumala pitää lapsesta huolta. (Tamm 2002, 65.) Tämä esirukous voi alkaa jo ennen vauvan syntymää (Ratcliff & Ratcliff 2010, 26). Kausisuunnitelmassa tämä vanhempien halu tuoda lapsensa Jumalan huolehdittavaksi, on huomioitu kausisuunnitelman lauluehdotuksiin valitulla laululla, joka sanoittaa tämän toiveen: ”tahtoisin toivoa sinulle mitä en itse voi antaa: saakoon rakkaus Jumalan sinua sylissänsä kantaa” (LV 83).

Psykoanalyttikko Marilene Leistin (1961) mukaan pieni lapsi, joka ei vielä osaa puhua, voi kokea, että on joku joka vartioi häntä silloinkin, kun vanhemmat eivät ole paikalla. Leistin mukaan nämä varhaiset kokemukset ovat lähtökohta lasten johdattamisessa rukoilemiseen. Jo vauvaiässä vanhempi voivat lukea lapsensa kanssa iltarukouksen. Kun lapsi noin yhdeksän kuukauden iässä lapselle tulee eroahdistuksen kausi, jolloin säännöllisenä jatkuva iltarukouksen lukeminen voi rauhoittaa häntä. Vanhempien ristiessä kätensä ja kohdistuessa ajatuksensa Jumalaa kohti, lapsi alkaa aistia kolmannen osapuolen (Jumala) läsnäolon, vaikkei tiedä kuka hän on. (Tamm 2002, 66.)

Leistin mukaan siinä vaiheessa, kun lapsi alkaa matkia vanhempiensa rukousta, on aika ruveta rukoilemaan muulloinkin kuin nukkumaan mennessä. Lapset rakastavat säännönmukaisuutta ja rituaaleja, jotka tuovat arkipäivään turvallisuutta ja ennakoitavuutta. Rukous on helppo liittää osaksi rituaaleja, esimerkiksi ruokarukous aina ruokailua aloitettaessa. (Tamm 2002, 66.) Ronald Goldmanin (1964) mukaan 5–6-vuotias lapsi voi osata monta valmiiksi muotoiltua, rituaalista rukousta, jossa on loppusointua ja rytmiä. Lapsen halu käyttää valmiiksi muotoiltuja rukouksia säilyy noin 11-vuotiaaksi asti, jolloin spontaanin rukouksen määrä lisääntyy ja valmiiden rukousten määrä laskee. (Tamm 2002, 83.) Koska perhekerhojen kohderyhmään kuuluvat lapset pitävät erityisesti valmiiksi muotoilluista ja samoina toistuvista rukouksista, perhekerhoissa on yleensä käytössä samana toistuva kerhorukous. Tämän vuoksi en ole kausisuunnitelmaan sellaista laittanut.

Pienetkin lapset voivat rukoilla myös spontaanisti (Tamm 2002, 77). Kun lapsi kuulee aikuisen rukoilevan vapaamuotoisesti, se auttaa häntä rakentamaan myös omia vapaamuotoisia rukouksia (Kinnunen 2011, 55). Kausisuunnitelmaan olen laittanut moneen toteutukseen lyhyen, yhden tai muutaman lauseen pituisen rukouksen, joka antaa lapselle mallin siitä, että Jumalaa on mahdollista rukoilla myös omin sanoin. Lasten yleisin rukous on pyyntörukous. Lapsi voi rukouksessa pyytää esimerkiksi materiaalista omaisuutta, sairaudesta parantumista tai matkalle pääsemistä. (Tamm 2002, 77.) Aina lapsen pyyntörukouksiin ei vastata heidän toivomallaan tavalla. David Elkindin (1964) ja Ronald Goldmanin (1964) mukaan 4–5-vuotias voi ajatella, että Jumala on unohtanut hänen rukouksensa tai on niin kiireinen, ettei ehdi vastata. 6–7-vuotias voi olla hyvin pettynyt ja vihainen Jumalalalle, kun hänen rukouksensa ei toteudu. Tässä iässä lapsi alkaa vähitellen ymmärtää, että kaikki, mitä hän rukoilee, ei välttämättä ole Jumalan tahdon mukaista. Goldmanin kiitosrukoukset alkavat aikaisintaan tässä iässä. (Tamm 2002, 78, 84.)

2.3 Kristillinen kasvatus kotona

Raamatun mukaan Jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen (1. Moos. 1:27), vaikka syntiinlankeemuksessa (1. Moos. 3) Jumalan kuva särkyi, ihmistä pidetään Raamatussa syntiinlankeemuksen jälkeenkin arvokkaana, mikä näkyy esimerkiksi psalmikirjoittajan rukouksessa: ”Minä olen ihme, suuri ihme, ja kiitän sinua siitä” (Ps. 139:14). Lasse Halme (2010, 25) muistuttaa, että kristillisessä kasvatuksessa tärkeintä on se, että lapsi nähdään arvokkaana, Jumalan kuvaksi luotuna ihmeenä ja kohdellaan häntä sen mukaisesti. Halmeen mukaan kristillisen kasvatuksen tavoitteena on ”omakohtainen identiteetti, jonka pohjalta ihminen itse tulkitsee elämää ja uskoa”. Identiteetin muodostuminen alkaa vauvan ja vanhemman välisestä varhaisesta vuorovaikutuksesta. Vanhemman suhtautuminen lapseen näkyy katseessa, kosketuksessa ja lapsen kanssa leikkimisessä. Seuraavaksi tarkastelen kristillisen kasvatuksen inhimillistä ja hengellistä puolta, jotka molemmat perustuvat tähän lasta arvostavaan vuorovaikutukseen.

2.3.1 Kristillisen kotikasvatuksen inhimillinen puoli

Tapio Puolimatkan (2010, 25–28) mukaan kasvatuksen määritelmä ei voi jäädä pelkästään kuvailevalle tasolle: kasvatuksen määritelmästä tulee käydä ilmi, millaista kasvatuksen pitäisi olla. Hän nostaa esiin kulttuurisista ja yksilöllisistä mielipide-eroista huolimatta löydettävissä olevia luovuttamattomia arvoja: ihmistä on kohdeltava aina päämääränä, ei koskaan välineenä. Puolimatkan mukaan toiminta ei ole kasvatuksellista ellei se ole itsessään arvokasta. Kasvatus ei siis saa perustua esisijaisesti yhteiskunnallisiin päämääriin, kuten taloudellisen kilpailukyvyn ylläpitämiseen, koska silloin lasta kohdellaan välineenä.

Puolimatkan (2010, 37–41) mukaan lapsen terve kehitys perustuu siihen, että hän oppii mikä on oikein ja väärin, mikä enemmän tai vähemmän arvokasta. Arvot antavat elämälle tarkoituksen. Kasvatuksen tarkoituksena on suunnata lasta arvokkaisiin toimintoihin, jotka avaavat hänen kehitysmahdollisuuksiaan ja ohjata pois tuhoavista vaihtoehdoista. Tottumuksen avulla lapsen elämään luodaan tun-

teenomainen valmius valita hyvä, arvokas ja merkityksellinen elämäntapa. Lapsen kriittisiä valmiuksia kehitetään niin, että hän voi perustellusti tehdä eron oikeiden ja väärin elämäntapojen välillä ja vähitellen oppia ohjaamaan toimintaansa hyviin ja arvokkaisiin elämäntapoihin. Puolimatkan kuvaama arvokasvatusta ilmenee erityisesti lapsen ja kasvattajan välisissä keskusteluissa arjen valinnoista. Kausisuunnitelman välittämät arvot, kuten omantunnon kuunteleminen (Daniel-hartaus) ja anteeksiantaminen (Anteeksi-hartaus), tukevat osaltaan tätä kehitystä.

Kasvatuksellinen auktoriteetti on perusteltavissa monesta näkökulmasta. Yksi keskeinen perustelu on kehityspsykologian osoittama lapsen kypsymättömyys. Kaikkea kasvatusta tulisi kuitenkin rytmittää vapauden ja ohjauksen kasvatuksellinen vaihtelu: lapsi tarvitsee ohjausta, mutta lapsella on myös tarve vapauden kokemiseen. (Puolimatka 2010, 248–249.) Hartaudessa kasvatuksellinen auktoriteetti näkyy siinä, että vaikka lasten aitoa osallisuutta pidetään positiivisena asiana, aikuinen kuitenkin ohjaa hartauden kulkua ja asettaa rajat sille miten hartaudessa on sopivaa käyttäytyä. Lapsen tarvetta vapauden kokemiseen kunnioitetaan niin, että lapsella on vapaus päättää omasta osallistumisen asteestaan, kunhan ei häiritse toisten osallistumista.

Jaana Kemppainen (2001, 150) vertasi tutkimuksessaan kolmen sukupolven edustajien muistoja ja uskomuksia kotikasvatukseen ja kasvatukseen liittyen. Tutkimuksen otannan perusteella auktoriteetilla näyttäisi edelleen olevan keskeinen merkitys suomalaisessa kotikasvatuksessa: kaikkien kolmeen sukupolveen kuuluvien ihmisten kasvatususkomuksissa kunnioitettiin rajoja, sääntöjä ja kuria. Vanhimman sukupolven puheessa kuriin sisältyi ruumiillinen rankaiseminen. Nuorimmalle sukupolvelle kuri tarkoitti rajojen ja sääntöjen asettamista.

Jokaisella lapsella on synnynnäinen temperamentti eli yksilöllinen käyttäytymis- ja reagointityyli, joka erottaa hänet muista. Temperamentti on pysyvä ominaisuus, mutta temperamenttipiirteet ilmenevät eri iässä eri tavoin. (Keltikangas-Järvinen, Räikkönen & Puttonen 2001.) Ihmisen persoonallisuus muodostuu kasvatuksen, ympäristön ja synnynnäisen temperamentin vuorovaikutuksessa (Keltikangas-Järvinen ym. 2001; Keltikangas-Järvinen 2006, 7–9). Ei voi tehdä jakoa

siihen, mitkä ominaisuudet ovat perinnöllisiä ja mitkä ympäristön aiheuttamia: geenit saavat merkityksensä siinä ympäristössä, jossa ne toteutuvat (Keltikangas-Järvinen 2006, 7–9). Kaikkien ihmisten ei ole tarkoitus kehittyä samanlaisiksi (Puolimatka 2010, 24), mutta kasvatuksen tehtävänä on tehdä ihmisistä siinä määrin samanlaisia että he voivat tulla toimeen keskenään (Keltikangas-Järvinen ym. 2001).

Kristilliseen ihmiskäsityksen kuuluu ihmisten arvostaminen erilaisine luonteenpiirteineen ja taitoineen (1. Kor. 12:4–30; Snl. 11:12). Kausisuunnitelman hartauksissa ei suoraan käsitellä tätä aihetta, mutta jokaisen ainutlaatuisuuden ja erilaisuuden arvostaminen näkyy hartauksien lauluehdotuksissa (kuten LV 107 ja LV 159) sekä lastenohjaajien positiivisessa vuorovaikutuksessa kaikkien kanssa. Erilaisuuden arvostaminen näkyy myös kausisuunnitelman taustalla: koska ihmiset (niin lastenohjaajat kuin kerholaiset) ovat erilaisia, täytyy menetelmiäkin olla erilaisia.

2.3.2 Kristillisen kotikasvatuksen hengellinen puoli

Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelman mukaan kristilliseen kotikasvatukseen kuuluu kodin rukouselämä, kirkkovuoden juhlien vietto, Raamatun lukeminen, virret, jumalanpalveluselämään osallistuminen, kirkolliset toimitukset, kristillinen tapakulttuuri ja erilaiset elämään liittyvät keskustelut (Lapsi on osallinen 2008, 15). Ensimmäisiin näistä liittyy kristillisen kasvatuksen rituaalinen ulottuvuus eli kristilliset tavat ja perinteet (aiemmin sivulla 8). Perheen perinteet ovat tärkeitä kristillisessä kasvatuksessa, koska ne ovat lapselle luonteenomaisia, luovat yhteenkuuluvuudentunnetta ja jatkuvuudellaan vaikuttavat tätä päivää kauemmas (Ratcliff & Ratcliff 2010, 106–108). Viimeisenä kotikasvatuksen osa-alueena mainittiin ”erilaiset elämään liittyvät keskustelut”, jotka voivat ilmetä myös spontaanisti arjen keskellä. Perinteiden lisäksi myös vanhempien ja lasten välisessä arkisessa vuorovaikutuksessa tapahtuva uskonnollinen keskustelu on merkittävä osa lasten kristillistä kotikasvatusta. Keskustelun on mahdollista olla kaksisuuntaista, jossa molemmat osapuolet osallistuvat aktiivisesti, osoittavat epäjohdonmukaisuuksia sekä aloittavat ja päättävät keskusteluja. (Boyatzis

2004, 182–184.) Perinteet ja uskonnollinen keskustelu liittyvät usein myös toisiinsa, mikä on tuotu esille myös Raamatussa: ”Kun lapsenne kysyvät teiltä: ’Mitä nämä teidän juhlatapanne tarkoittavat?’, vastatkaa näin--” (2.Moos. 12:26–27).

Useiden tutkimusten mukaan ihmisen uskonnolliseen ajatusmaailmaan vaikuttaa eniten lapsuuden kodissa saatu uskonnollinen kasvatusta (Niemelä & Koivula 2006, 176). Kaikki vanhemmat eivät kuitenkaan anna vakaumuksensa mukaista uskonnollista kasvatusta. Suomen vuoden 2008 ISSP-tutkimuksen mukaan joka viides niistä, joita ei ole kasvatettua mihinkään uskontoon, kertoo molempien vanhempiensa olleen uskonnolliselta vakaumukseltaan luterilaisia (Niemelä 2011, 51). Vanhemmat kokevat uskonnollisen kasvatuksen vaikeana ja toisaalta ajan hengen mukaan pitävät uskontoa niin yksityisasiana, etteivät halua ohjata lapsensa uskonnollisuutta mihinkään suuntaan (Niemelä & Koivula 2006, 176) tai päättää hänen puolestaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumisesta. Toisaalta myös lapsen jättäminen uskon ja uskonnon ulkopuolelle on valinta, jonka vanhemmat tekevät lapsen puolesta (Raittila 2009, 6). Seurakunnan perhekerhoilla onkin tärkeä tehtävä rohkaista ja auttaa vanhempia kristillisen kasvatuksen toteuttamisessa. Catherine Stonehousen (1998, 131) mukaan vanhempia kannattaa rohkaista ottamaan valokuvia kastepäivän hetkistä, joita vanhemmat voivat myöhemmin katsella lapsensa kanssa. Kausisuunnitelman Kaste-hartaus sopii hyvin tukemaan oman kastepäivän muistelemista, jota perheet voivat jatkaa kotona oman valokuva-albuminsa äärellä.

2.4 Kristillinen kasvatusta seurakunnassa

Kodin uskonnollinen kasvatusta liittyy käytännölliseen elämään kristittyinä ja kirkon opetus on teologisempaa ja rituaalisempaa. Yhdessä koti ja seurakunta voivat antaa lapselle monivivahteisen jumalakäsityksen, joka kasvaa ja kypsyy lapsen mukana. (Tamm 2002, 35–36.)

Kirkon varhaiskasvatuksella tarkoitetaan seurakunnan toimintaa, jonka kohde-ryhmänä ovat alle kouluikäisten lapset ja heidän perheensä. Kirkon varhaiskasvatusta toimintamuotoja ovat esimerkiksi perhekerho, päiväkerho ja pyhäkoulu

sekä perheleiri. Monessa seurakunnassa myös koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta lasketaan kuuluvaksi varhaiskasvatustyöhön. Kirkon varhaiskasvatuksessa korostuu kasvatuksen kokonaisvaltaisuus, varhaispedagoginen osaaminen, lapsilähtöisyys ja perheen arvostaminen sekä uskon tradition jakaminen ja uusien traditioiden luominen (Lapset seurakuntalaisina 2013, 4).

Asiakirjassa mainittu lapsilähtöisyys sekoitetaan arkipuheessa usein lapsikeskeisyyden kanssa, jolloin synonyymeiksi koettavilla termeillä halutaan erottautua aikuiskeskeisestä kasvatuksesta. Kinoksen (2002, 124) mukaan aikuiskeskeisessä ajattelussa lapsi nähdään aikuisen huolenpidon ja ohjauksen passiivisena kohteena. Lapsilähtöisessä ajattelussa aikuinen ja lapsi ovat tasa-arvoisia toimijoita. Lapsikeskeisyys asettuu näiden välimaastoon: lapsi on aktiivinen toimija, aikuisen ohjauksen alaisena. Kirkon asiakirjassa lapsilähtöisyyttä ei määritellä, mutta toisaalla asiakirjassa mainitaan toiminnan olevan lapsilähtöistä ja aikuisjohtoista (Lapset seurakuntalaisina 2013, 8), jolloin Kinoksen määritelmien mukaan kyse olisikin lapsikeskeisyydestä. Toisaalta Leena Turjan (2016, 45) mukaan varhaiskasvatuksen asiantuntijatkaan eivät ole täysin yksimielisiä käsitteiden määrittelystä.

Kirkon varhaiskasvatus sitoutuu yhteiskunnan valtakunnallista varhaiskasvatusta ohjaavan Vasun eli Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaiseen kasvatustajatteluun (Lapset seurakuntalaisina 2013, 6; Varhaiskasvatuksen perusteet 2005). Vasun ehkä keskeisin vanhemmuuteen liittyvä käsite on kasvatuskumppanuus, jonka myös kirkko on ottanut käyttöönsä. Vasussa kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan sitä, että vanhemmat ja päivähoiton kasvattajat sitoutuvat yhdessä tukemaan lasta kasvun, kehityksen ja oppimisen prosesseissa. Vanhemmilla on lapsensa ensisijainen kasvatusvastuu ja he tuntevat lapsensa parhaiten. Päiväkodin kasvattajilla on koulutuksen kautta saatu tieto ja osaaminen. Nämä yhdessä antavat parhaat mahdollisuudet lapsen tarpeisiin ja hyvinvointiin perustuvalla kasvatuksella. (Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet 2005, 31.)

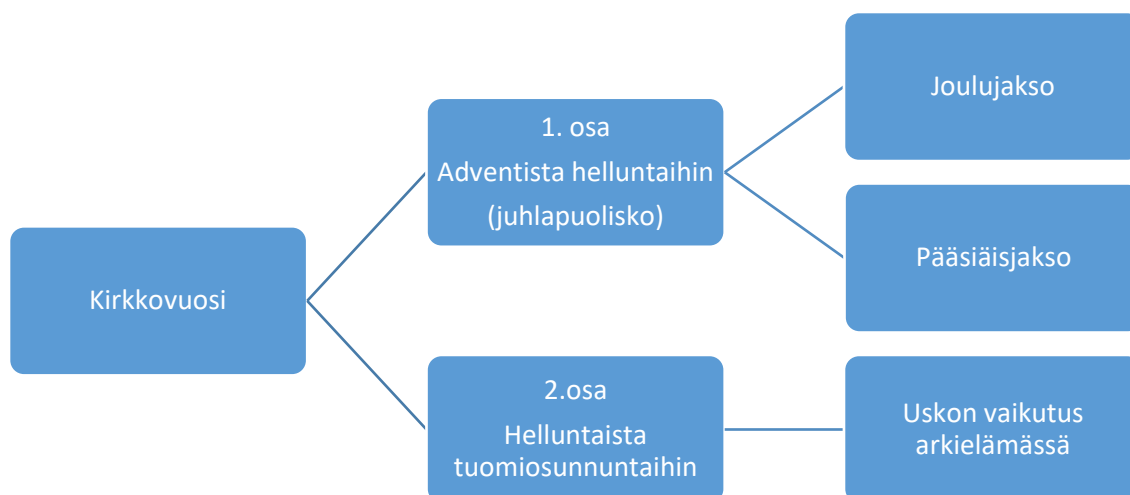
Kirkon varhaiskasvatuksessa kasvatuskumppanuuteen liittyy läheisesti kasvatuskumppanuus eli sitoutuminen yhteistyöhön vanhempien kanssa myös kristillisen

kasvatuksen osalta (Lapsi on osallinen 2008,10). Käytännössä kaste- ja kasvatuskumppanuuden on tarkoitus toteutua keskusteluina ja kohtaamisina, perheitä kokoavassa toiminnassa, jumalanpalveluselämässä sekä kirkollisissa toimituksissa. Lisäksi seurakunta voi tarjota erityistä tukea lapselle tai perheelle esimerkiksi diakoniatyön ja perheneuvonnan kautta. (Lapsi on osallinen 2008, 15.)

Lasse Halmeen (2008, 188) mukaan luonnollisinta kristillistä kasvatusta on se, että lapsi on pienestä pitäen kristillisen yhteisön jäsenenä uskon vaikutuspiirissä. Osallistuessaan kristilliseen toimintaan lapsi vähitellen sisäistää asioita ja ne tulevat osaksi identiteettiä. Ymmärtäminen tapahtuu myöhemmin. Halme muistuttaa että lapsikin on aktiivinen subjekti: hänen tulee saada kokea, ihmetellä ja tehdä omia löytöjä.

2.5 Kirkkovuosi kristillisessä kasvatuksessa

Suomen evankelisluterilaisen kirkon jumalanpalveluselämä perustuu kirkkovuoteen: jokaiselle pyhäpäivälle on omat raamatuntekstinsä ja rukouksensa, (Suomen ev.lut. kirkko i.a.). Koska teen opinnäytetyöni evankelisluterilaiseen seurakuntaan, suunnitelmani rakentuu suurilta linjoiltaan kirkkovuoden ympärille. Kausisuunnitelmani on rajattu kattamaan tammikuusta toukokuuhun kestävä kerho-kausi. Kirkkovuotta tarkasteltuna se sisältää suurimman osan juhlapuoliskosta (kuvio 1).

KUVIO 1: Läntisen kirkon kirkkovuoden jakaminen osiin (Lempiäinen 2000, 42–43). Kyseessä on Pentti Lempiäisen kirjoittaman tekstin pohjalta tekemäni kuvio.

Lempiäisen (2000, 41, 52) mukaan kirkkovooteen perustuvan opetuksen vahvuuksina ovat raamatunkertomusten selkeä järjestys sekä sanoman monipuolisuus. Lapsille juhlien vuosittainen toistuminen sekä niihin liittyvät perinteet, tavat ja rituaalit tuovat turvallisuuden tunnetta sekä erottavat juhlan arjesta (Mäkinen & Pulkkinen 2012, 98).

Kirkkovuosi rakentuu pääsiäisen ympärille (Lempiäinen 2000, 29). Pääsiäisen käsittely lasten kanssa herättää kuitenkin monenlaisia tunteita ja mielipiteitä kasvattajissa: miten Jeesuksen kärsimystä ja kuolemaa voi tai pitää käsitellä lasten kanssa. Heli Mäkinen ja Hanna Pulkkinen (2012, 101–102) suosittelevat, että alle kouluikäisille ei ole tarpeen kuvailla Jeesuksen kärsimystä, mutta Jeesuksen kuolema on kuitenkin syytä mainita osana pääsiäiskertomusta. He muistuttavat, että lapselle on tärkeää kuulla pitkäperjantain ja pääsiäisaamun tapahtumat aina kokonaisuutena, niin että päällimmäiseksi jää aina ilo. Myös kausisuunnitelman Pääsiäinen-hartaudessa on toimittu tämän lähestymistavan mukaan. Jeesuksen kuolema mainitaan, mutta hartauden pääasialliseksi tekstiksi on valittu tyhjistä haudasta ja ylösnousemuksesta kertova raamatunkertomus.

Lapsen näkökulmasta on hyvä, jos lapsi ja vanhempi voivat osallistua yhdessä seurakunnan pääsiäistilaisuuksiin, koska tilaisuuden herättämät kysymykset puetaan sanoiksi usein vasta kotona (Mäkinen & Pulkkinen 2012, 101–102). Tästä näkökulmasta perhekerhon hartaushetket ovat seurakunnan tilaisuuksista jopa parhaita paikkoja kertoa lapsille pääsiäisen kristillisestä sisällöstä.

3 KAUSISUUNNITELMAN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Perhekerhojen historia Suomessa alkaa seurakuntien äiti-piireistä, joiden pohjalta syntyi vähitellen äiti-lapsipiirejä, joissa osa ajasta oltiin yhdessä koko porukalla ja osan ajasta isommat lapset olivat hoidossa äitien keskustellessa keskenään. Seuraavaksi syntyivät avoimet (päivä)kerhot, joissa lapset ja aikuiset olivat koko ajan yhdessä. Vähitellen näitä molempia toimintamuotoja alettiin kutsua nimellä perhekerho. Ensimmäisten piirien vuosiluvuista ei ole tarkkaa tietoa. 1980-luvun puolivälin jälkeen perhekerhotyö oli laajentunut miltei kaikkialle Suomeen. (Lindfors 1998, 154.) Vuonna 2015 Suomen evankelisluterilaisen kirkon perhekerhoihin osallistui 653 080 lasta ja 424 171 aikuista (Sakasti i.a.).

Espoon tuomiokirkkoseurakunta on yksi Espoon viidestä suomenkielisestä seurakunnasta. Lasten ja perheiden kanssa seurakunnassa työskentelee lapsityönohjaaja, 2 perhetyönohjaajaa, 19 lastenohjaajaa ja 3 muskariopettajaa sekä papit. Perhekerhoja, joihin suunnitelmani kohdennan, on 9. Näiden lisäksi löytyy esimerkiksi iltaperhekerhoja ja vauvaperhekerhoja, mutta ne eivät kuulu varsinaisesti työni kohderyhmään. Espoon tuomiokirkkoseurakunnan perhekerhot on suunnattu alle kouluikäisille lapsille ja heidän vanhemmilleen sekä muille lasta hoitaville aikuisille. Ohjelmassa on askartelua, leikkiä ja yhdessäoloa sekä hartaushetki. (Espoon seurakunnat A, i.a.) Opinnäytetyöni kohderyhmään kuuluvissa perhekerhoissa kerhokerran kokonaiskesto on yksi ja puoli tuntia (Espoon seurakunnat B, i.a.).

4 KAUSISUUNNITELMA HARTAUSHETKIIN

4.1 Aiemmat kausisuunnitelmat

Espoon Tuomiokirkkoseurakunnassa ei ole aikaisemmin tehty perhekerhoille kausisuunnitelmaa. Kun minulle annettiin seurakunnasta tämä aihe, sain mukaani Pikkuväki-lehden (2/2015), jonka liitteenä oli Perhekerhon kausisuunnitelma. Pikkuväki-lehden kausisuunnitelmassa on suunnitelma koko kerhojen toimintakaudelle elokuu-toukokuu. Jokaiselle kuukaudelle on annettu yksi teema kuten tunteet tai vuorovaikutus, jonka käsittelyyn annetaan esimerkiksi lauluehdotus, askarteluvinkki ja keskustelukysymys. Pikkuväki-lehden kausisuunnitelma on tehty pidemmälle ajanjaksolle ja siinä annetaan vinkkejä monenlaiseen teemaan ja puuhaan perhekerhossa. Varsinaisia hartaussuunnitelmia se ei juurikaan sisällä.

Nimenomaan perhekerhojen hartaushetkiin suunniteltua materiaalia sisältäviä kirjoja löysin kaksi, kun rajasin tarkastelun evankelisluterilaiseen materiaaliin. Helena Lindforsin (2000) toimittamasta Perhekerhojen yhteisiin hetkiin -kirjasta löytyy kirkkopyhän taustaa ohjaajalle, virikkeitä vanhempien kanssa käytävään keskusteluun sekä idea kirkkovuoden mukaiseen hartaushetkeen, kuten raamatunkertomuksesta lapsille muokattu kertomus ja siihen sopiva laulu. Salla Haataja-Hynysen ja Anneli Laukkasen (2009) toimittamasta Ovi on auki -kirjasta löytyy valmiita kirkko- ja kalenterivuoden huomioivia hartauksia sekä niihin sopivia rukouksia, lauluja ja askarteluja. Liitteenä on muutamia yhteisleikkejä ja loruja. Molemmissa on myös yleisiä vinkkejä perhekerhon pitäjälle.

Lisäksi saatavilla on yleisesti lapsi- ja perhetyöhön suunnattua materiaalia, kuten Ihme elämä (Reinikainen 2016) sekä päiväkerhoille suunnattua materiaalia, kuten Meidän kerho, hartausvirikkeitä leikki-ikäisille (Salonen 2010). Kaikki lapsi- ja perhetyötä varten suunniteltu materiaali ei aina sellaisenaan sovi perhekerhoon. Esimerkiksi päiväkerhomateriaalia laadittaessa ei tarvitse ottaa huomioon perhekerhoissa käyviä alle 3-vuotiaita sekä lasten vanhempia. Suunnittelun tueksi on

olemassa myös yhden menetelmän pohjalle rakennettuja toteutusehdotuksia lasten Raamattu-hetkiin kuten Lattiakuvat, Godly Play, Rukoushelmet ja Salaisuuslaatikko. Kirjoissa on usein valmiita toteutuksia Raamattu-hetkiin (hartauksiin), mutta kaikkien kirjojen toteutukset eivät sellaisenaan sovi 0–5-vuotiaille. Näiden lisäksi käytössä on lasten virsiä ja lauluja sisältäviä kirjoja, kuten Mari Torri-Tuomisen (2012) toimittama Lasten virsi.

Aiemmasta perhekerho-materiaalista nämä Ovi on auki ja Perhekerhojen yhteisiin hetkiin ovat sisällöllisesti lähimpänä omaa kausisuunnitelmaani. Suunnitelmani eroaa niistä siten, että se on suunniteltu nimenomaan Espoon Tuomiokirkkoseurakunnan lastenohjaajien toiveita vastaavaksi. Koska se on uusi, sen vahvuutena ovat uudet ja tuoreet hartausideat. Ideoiden tuoreus on toki toisaalta samalla niiden heikkous: niitä ei ole aikaisemmin kokeiltu, joten niiden toimituudesta käytännössä ei ole kokemusta.

4.2 Lastenohjaajien toiveet kausisuunnitelmaa kohtaan

Kyselyn tekohetkellä, toukokuussa 2016, seurakunnassa oli 9 perhekerhoa ja 21 lastenohjaajaa. Kaikki lastenohjaajat eivät kyseisellä kaudella ohjanneet perhekerhoa, mutta lapsityönohjaaja Elina Huttunen oli sitä mieltä että kaikki voivat täyttää kyselyn, koska kenen tahansa työnkuvaan se voi jonain toisena lukuvuonna kuulua. Tein kyselyn (liite 1) paperiversiona osallistuessani lastenohjaajien kokoukseen 4.5.2016. Kysely tehtiin nimettömänä. Toteutustavaksi valitsimme paikan päällä täytettävän paperiversion, jotta saisin mahdollisimman hyvän vastausprosentin. Sain kyselyyn 17 vastausta. Päädyimme siihen, että kysymykset ovat vastaajakohtaisia, eivät kerhokohtaisia. Näin kysely oli käytännössä helpompi toteuttaa eikä ratkaisulla ole kausisuunnitelman kannalta väliä.

Kyselyn A-osan (liite 1) kysymykset koskevat ulkoisia tekijöitä. Vastauksista käy ilmi, että kaikissa kerhoissa käy 0–6-vuotiaita lapsia. Kysymykseen osallistujamäärästä osa oli vastannut lasten lukumäärän mukaan, osa lasten ja aikuisten kokonaismäärän mukaan ja osa oli kertonut erikseen molemmat. Pienimmässä kerhossa on vähimmillään vain 4 lasta ja suurimmassa kerhoissa on välillä jopa

70 osallistujaa. Osassa kerhoista kaikki ovat samassa tilassa koko kerhon ajan, osassa kerhoista lapsille ja vanhemmille on järjestetty omaa ohjelmaa eri tiloissa. Lasten oman ohjelman sisällöksi mainittiin esimerkiksi mehun juominen, askarteleminen ja leikkiminen. Aikuisten ohjelman sisällöksi mainittiin kahvin juominen ja keskustelu, yhdessä vastauksessa mainittiin myös alustus keskustelulle. Kaikissa vastauksissa mainittiin, että kerhon ohjelmaan kuuluu hartaus. Hartauden ajankohta vaihtelee kerhokohtaisesti. Käytettävissä olevat tilat vaihtelivat kerhokohtaisesti: osa mainitsi tilojen ahtauden, osa reilunkokoisuuden. Käytössä olevista välineistä mainittiin esimerkiksi cd-soitin, virsikirjat, lelut, askartelutarvikkeet, lyijyjalkanuket, kankaat, huivit, soittimet. Käytössä olevista menetelmistä mainittiin useasti lattiakuvat, kerronta ja näytelmät.

Kyselyn B-osan (liite 1) perusteella kartoitin lastenohjaajien toiveita kausisuunnitelman sisältöä kohtaan. Vastausvaihtoehtojen kannatusmäärä oli tärkeä, muttei ainut näkökulma kyselyn pohtimisessa. Yhtenä syynä tähän oli vaihtoehtojen tarkoituksellinenkin limittäisyys. (Kyselyn vaihtoehtoissa esimerkiksi hartauksien suunnittelu ja kirkkovuoden käsittely liittyvät kiinteästi toisiinsa, koska kirkkovuotta käsitellään yleensä hartaushetkessä, mutta toisaalta hartaus voi olla myös irrallinen kirkkovuodesta.) Vähintään yhtä paljon painoarvoa annoin omin sanoin kirjoitetuille tarkennuksille. Tämä sen vuoksi, että liian yleiselle tasolle jäävään toiveeseen on vaikea vastata konkreettisesti.

Kyselyn vastausten (liite 2) perusteella päätin aluksi tehdä perhekerhoihin kolmesta osa-alueesta koostuvan kausisuunnitelman, jossa jokaiselle kerhokerralle olisi suunniteltu hartaushetki, keskustelunaihe vanhempien kanssa käytävään yhteiseen keskusteluun sekä idea jostain yhdessä tekemisestä kuten yhteisleikistä. Opinnäytetyön laajuus huomioon ottaen minun piti rajata työn aihetta ja päädyin valitsemaan näistä hartaudet. Kyselyn pohjalta keskeisimmiksi lähtökohdiksi hartauksiin valitsin uudet menetelmät. Lisäksi pyrin huomiomaan toiveen lasten ja vanhempien osallistamisesta.

4.3 Hartaushetket

Moniin hartausmenetelmiin sisältyy ajatus saman menetelmän ja tuttujen osien toistuvuudesta jokaisella kerhokerralla. Tämä on mielestäni hyvä idea erityisesti päiväkerhoon, jossa osallistuminen on perhekerhoa säännöllisempää. Perhekerhojen kausisuunnitelman tavoitteena on kuitenkin menetelmien vaihtuvuus, koska pyrin tarjoamaan uusia ideoita hartaushetkiin, niin että mahdollisimman moni lastenohjaaja voisi löytää jotain uutta ja itselleen luontevaa.

Lasse Halmeen (2008, 188–189) mukaan kristillisen varhaiskasvatuksen tarkoituksena on tukea lapsen oman spiritualiteetin kehittymistä kristillisen uskon pohjalta annettujen virikkeiden kautta. Koska lapsi on aktiivinen subjekti, kristillinen identiteetti rakennetaan osallistumalla. Halmeen mukaan lapsen ”oma aktiivinen tekeminen, toiminnalliset menetelmien ja taiteen käyttö tuovat mukaan subjektin osuuden kasvatustilanteessa”. Tämä ajatus näkyy myös kirkon varhaiskasvatuksen visiossa: Lapsi on osallinen (Lapsi on osallinen 2008, 24). Lisäksi lastenohjaajien kyselyssä vastausvaihtoehto osallisuus sai kannatusta (liite 2). Myös Heli Mäkinen ja Hanna Pulkkinen (2012, 98–99) pitävät tärkeänä, että lapsi saa osallistua yhteisten pyhien valmisteluun ja viettämiseen itselleen luontevalla tavalla: kokemusten ja luovan ilmaisuuden kautta kaikkia aisteja käyttämällä.

Päädyin siis valitsemaan menetelmiä, joissa lapsi on osallinen eri aisteja käyttämällä. Kaikissa hartauksissa käytetään kuuloaistia. Tuntoaistia käytetään erityisesti kosketuskertomuksissa, mutta myös laululeikeissä. Maalaus kertomukset perustuvat näköaistiin. Yhdessä lattiakuvatoteutuksessa käytetään myös hajuaistia. Makuu aistia ei käytetä hartaushetkissä, mutta yhdessä syöminen kuuluu jokaiseen perhekerhohetkeen.

Kausisuunnitelman vastauksissa (liite 2) esitettiin toive lasten lisäksi myös vanhempien osallistamisesta hartaushetkissä. Olen huomoinut tämän toiveen joissakin hartaus suunnitelmissa. Jokaisessa kosketuskertomuksissa vanhemmalla on keskeinen rooli. Raamattuleikkiin ja näytelmiin vanhempien on mahdollista osallistua. Lisäksi ainakin maalaus kertomuksiin ja kaste-aiheiseen hartauteen on mahdollista ottaa joku vanhempi mukaan toteuttamaan.

Seuraavissa alaluvuissa olen esitellyt käyttämiäni hartausmenetelmiä. Kaikki hartaushetket eivät kuulu minkään alla kuvatun menetelmän alle. Ne perustuvat teoriatiedon pohjalta syntyneeseen ammatilliseen intuitioon. Niitä voi analysoida ja arvioida teorian kautta samoilla kriteereillä kuin menetelmiin perustuvia hartauksia.

4.3.1 Musiikki

Raamatussa hengellisten laulujen laulamista ja soittamista pidetään keskeisenä elementtinä kristittyjen kokoontumisissa (Kol. 3:16 & Ef. 5:19). Myös evankelisluterilaisessa kirkossamme musiikilla, erityisesti virsillä, on tärkeä asema, mikä näkyy esimerkiksi jumalanpalvelusten ja kirkollisten toimitusten kaavoissa.

Lasten virret ruokkivat lapsen hengellisyyttä ja lapsi voi rakentaa omaa uskonnäkemytään myös musiikin avulla. Musiikin kautta lapsi voi elää kristityn elämää: rukoilla, kiittää, hiljentyä. (Lapsi ja musiikki seurakunnassa 2015, 9–10.)

Musiikin kautta kaikenikäiset voivat saada kokemuksia yhteisestä uskosta (Lapsi ja musiikki seurakunnassa 2015, 9). Yhteislauluissa yhteyden syntymisen edellytyksenä on se, että laulut osataan hyvin. (Harjunmaa, Häkkänen, Jokela & Kaila & Lindfors 2001, 29.) Sen vuoksi perhekerhojen suunnittelutyössä on hyvä muistaa, että samoja lauluja kannattaa laulattaa useamman kerran saman kauden aikana. Kausisuunnitelman jokainen hartaushetkitoteutus sisältää lauluehdotuksia Lasten virsi -kirjasta sekä Kirkkomuskari-kirjoista. Hartaushetkien teemaan liittymisen lisäksi ehdotuksissa on huomioitu riittävä toistuvuus, poikkeuksena tiettyyn raamatunkertomukseen tehdyt lasten virret.

Laajan ikähaitarinsa vuoksi perhekerhon hartaushetki voi olla haastava toteuttaa niin, että sillä on annettavaa kaikenikäisille. Musiikki on hyvä esimerkki kaikenikäisiä ilahduttavasta menetelmästä. Kausisuunnitelman jokaiseen toteutukseen sisältyy lauluehdotuksia. Hyvä paimen -hartaudessa noin puolet kerronnasta perustuu yhteislauluihin.

4.3.2 Lattiakuvat

Lattiakuvat-menetelmä pohjautuu Franz Kettin ja Esther Kaufmannin kehittämään uskonnonpedagogiikkaan. Menetelmä syntyi katollisen kirkon päiväkotien tarpeiden pohjalta 1970-luvulla. (Mäkinen 2007, 8.) Suomessa menetelmää tunnetuksi tehneen Aulikki Mäkisen (2007, 19) mukaan lattiakuvien tarkoituksena on ”löytää yhtymäkohtia ihmisen elämän ja Raamatun kertomuksen välille sekä auttaa osallistujia löytämään kertomuksesta juuri sen, mitä hän sillä hetkellä elämässään tarvitsee”.

Lattiakuva-hetkessä toimitaan piirissä. Kerronnan edetessä liinoista muodostuu kuva, joka tuo esiin Raamatun kertomuksen keskeistä sanomaa. Kertomukseen kuuluu aina sanallista, kehollista ja kuvallista ilmaisua. Sanallinen ilmaisu voi toteutua esimerkiksi laulamalla ja puhumalla. Kehollista ilmaisua voidaan toteuttaa esimerkiksi tanssimalla. Kuvallinen toteutuu lattiakuvan koristelussa. (Mäkinen 2007, 9–11.)

Kausisuunnitelmassa Jeesus ratsastaa Jerusalemiin -hartaus on perhekerhoikäisiä lapsia varten lyhentämäni versio Aulikki Mäkisen Lattiakuvat-kirjan ala-kouluikäisille suunnitellusta palmusunnuntain toteutuksesta. Vettä kalliosta -hartaus on itse tekemäni lattiakuva-toteutus. Siinä istuudutaan piiriin ja herätetään lasten luontainen uteliaisuus kyselemällä ehdotuksia lapsilta. Lauseet ovat lyhyitä ja yksinkertaisia, pitkälti päälauseita. Janon symbolina/konkretisointina käytetään tyhjä mukia, mikä on pienimmillekin tuttu ja ymmärrettävä asia. Menetelmään kuuluvaa kehollista ilmaisua tulee kallion kopautuksessa, kuvallinen ilmaisu tulee kallion muodostamisesta ja sanallinen ilmaisu raamatunkertomuksesta ja laulamisesta. Hartauden kokonaiskesto on lyhyt, jotta nuorimpienkin osallistujien keskittymiskyky riittää.

4.3.3 Raamattuleikki

Leikkiminen on lapselle ominainen tapa toimia. Leikki lisää lapsen hyvinvointia ja osallistumismahdollisuuksia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20.)

Tämän vuoksi leikkiin perustuva hartaus on tarkoituksenmukainen valinta perhekerhon hartauteen.

Raamattuleikki ei ole niinkään näyttelemistä vaan raamatunkertomukseen perustuvaa aitoa leikkiä, jossa lapsiryhmä elää todeksi raamatunkertomusta. Aikuinen valmistautuu etukäteen tekemällä leikkisuunnitelman, mutta lapset toimivat aktiivisina leikin rakentajina. Raamattuleikki on improvisaatiota, joka ei toistu uudestaan koskaan ihan samanlaisena. Raamattuleikin vaiheita ovat: kertomukseen tutustuminen, leikkiin valmistautuminen, kertomuksen työstäminen, leikin toteuttamisesta sopiminen, rooleista sopiminen, kertomukseen eläytyminen, jakaminen ja lopettaminen. (Ahtiainen & Haapsalo 2016, 10; Seurakuntien Lapsityön Keskus i.a.) Ahtiaisen ja Haapsalon valmiita Raamattuleikki-toteutuksia sisältävässä kirjassa Raamattu-leikki leikit on kirjoitettu pääsääntöisesti yli 5-vuotiaille, mutta kirjassa muistutetaan, että niitä voidaan soveltaa eri-ikäisten kanssa (Ahtiainen & Haapsalo 2016, 166).

Nooa uskon esikuvana -otsikoidun hetken toisessa vaihtoehdossa sovelletaan Raamattuleikin kuudennetta vaihetta eli Kertomukseen eläytymistä. Jotta mahdollisimman moni pienimmistäkin ymmärtäisi ja jaksaisi osallistua, olen soveltanut menetelmää valitsemalla vain kuudennen vaiheen.

Raamattuleikki sopii parhaiten esioperationaalisessa vaiheessa olevalle kerholaiselle, koska hän kykenee kuvitteellisen leikkiin (Lyytinen & Lyytinen 2015, 24). Raamattuleikki sopii kuitenkin myös sensomotorisessa vaiheessa olevalle lapselle (aiemmin sivuilla 10–11), koska hartausmateriaalia (kuten pehmoleluja) saa ja on tarkoituskin käsitellä hartauden aikana, eikä liikkuminen hartauden aikana häiritse ketään.

4.3.4 Bodypiplia

Bodypipliassa luetaan Raamatun tekstejä kehon kautta ja avulla. Bodypiplialla ei ole laajaa teoriapohjaa. Liikuttava seurakunta -kirjassa menetelmä on esitelty muutamalla lauseella. Lisäksi kirjassa on toteutukset kahteen Raamatun tekstiin.

Niiden kohderyhmää ei mainita, mutta oman arvioni mukaan ne on suunnattu aikuisille tai nuorille. Liikuntakasvatus tukee fyysistä ja henkistä hyvinvointia ja näin auttaa huolehtimaan Jumalan luomistyöstä (Ranta 2014, 14).

Tämä menetelmä sopii sovellettuna myös lapsille, erityisesti niille jotka kokevat paikalla istuen kuuntelemisen vaikeaksi. Sovellan tätä menetelmää Jeesus ilmestyy opetuslapsilleen -hartaudessa.

4.3.5 Maalaus kertomus

Kylli-täti eli taiteilija Kylli Koski (1906–1997) aloitti piirtämisen television lastenohjelmissa vuonna 1957. Hän kertoi satuja ja kuvitti ne samalla siveltimellään maalaten. (Helsingin Sanomat i.a.) Kausisuunnitelmassa sovellan tätä Kylli-tädin menetelmää raamatunkertomuksiin: Sakkeus, Luominen ja Daniel leijonien luolassa.

Anja Hatvan (1993, 135) mukaan kuvat laajentavat lapsen käsitystä maailmasta ja niillä on merkitystä mielikuvituksen kehittymiselle. Hänen mukaansa kuvat myös tukevat työmuistia ja niistä hyötyä erityisesti lapsille, joilla on oppimisvaikeuksia. Pertti Luumi (2008, 318–319) argumentoi raamatunkertomuksen kuuntelemiseen perustuvan lähestymistavan puolesta. Luumin mukaan kerronnan menetelmä on erittäin aktiiviva ja lapsikeskeinen menetelmä, koska kertomusta kuunteleva lapsi joutuu aktiivisesti, koko persoonallaan luomaan omassa mielikuvituksessaan tapahtumien kulun. Luumi mukaan kuvallisen viestinnän liiallinen käyttö ensimmäisistä elinkuukausista lähtien voi tappa mielikuvituksen ja luovuuden.

Näen Hatvan ja Luumin lähestymistavat toisiaan täydentävinä: lapsen on hyvä osallistua sekä kuvalliseen että pelkkään kuuntelemiseen perustuvaan kerrontaan. Keskeistä on lapsen ikä- ja kehitystason huomioon ottaminen. Pieni lapsi oppii paljon sanojen merkityksiä näköaistin kautta, kun aikuinen osoittamalla esineitä tai kuvakirjoja antaa sanoille merkityksiä. Sanavaraston karttuessa kuvattomia kertomuksia voidaan vähitellen lisätä arkeen. Erityisesti eri-ikäisiä lapsia ta-

voittavissa kerrontahetkissä, kuten seurakunnan perhekerhoissa, kuvallinen kerronta on erittäin perusteltua. Jos raamatunkertomus kerrotaan pienimpien lasten (0–2v.) sanavaraston ja kielen ymmärryksen mukaan, se on isommille lapsille (3–5v.) tylsä. Jos taas tehdään isompien ehdoilla, pienet eivät ymmärrä. Kuvallista ilmaisua käyttämällä voidaan laajentaa kertomus sopimaan monen ikäisille: ne, jotka eivät ymmärrä joka sanaa, täydentävät kertomusta mielessään visuaalisten vinkkien avulla.

Elkindin, Koeglerin ja Gon (1964) mukaan pienet lapset havaitsevat mieluummin yksityiskohtia kuin kokonaisuuksia, mikä voi Halen ja Piperin (1973) mukaan vaikeuttaa alle kokonaisuuden ymmärtämistä (Hatva 1993, 120–121). Maalauskerptomuksessa tätä ongelmaa ei ole, sillä siinä edetään juuri yksityiskohta kerrallaan kiinnittäen lapsen huomioon jokaiseen uuteen yksityiskohtaan maalauksen edessä. Koska maalauskerptomuksen kuva luodaan lasten katsellessa, kuvaan ei tule juurikaan juonen kannalta epäolennaisia yksityiskohtia, jotka voisivat ohjata huomion kokonaisuuden ymmärtämisestä.

4.3.6 Kosketuskertomus

Kosketuskertomuksella tarkoitetaan raamatunkertomuksen kuvittamista hierottavan selkään tai muualle kehoon. Kosketuskertomuksesta on hyvin vähän tietoa saatavilla. Kosketuskertomus-nimityksen löysin Pikkuväki-lehden(2/2015) liitteestä, jossa oli kosketuskertomus psalmista 23. Kausisuunnitelmaan tein kaksi kosketuskertomusta: Sarpatin leski ja Pääsiäinen. Kausisuunnitelmasta palautetta kerätessäni, kävi ilmi että pari lastenohjaajaa oli käynyt kosketuskertomus-koulutuksen. He kertoivat ilahtuneensa uusista kosketuskertomuksista, koska niitä on niin vähän ennestään.

Kosketushierontaa tunnetumpi ja tutkitumpi menetelmä on Satuhieronta, jossa raamatunkertomusten sijaan kuvitetaan satuja hierottavan keholle. Satuhieronta on hierontaa ja varhaiskasvatusta opiskelleen Sanna Tuovisen luoma menetelmä, jota käytetään monissa päiväkodeissa (Tuovinen 2014, 7–13). Satuhieronta-aiheisten opinnäytetöiden otoksen perusteella kaikki lapset (5–6-vuotiaat)

pitivät satuhieronnasta (Anttila 2015, 42; Simolin 2016, 43–44). Lapset kertoivat esimerkiksi, että satuhieronnasta tulee hyvä ja mukava olo (Simolin 2016, 44).

Hieronta rauhoittaa, rentouttaa sekä ehkäisee stressiä niin lapsilla kuin aikuisilla. Säännöllisellä hieronnalla voidaan saavuttaa myös pitkäkestoisia vaikutuksia kuten lasten sosiaalista kypsyyttä. (Moberg 2007, 134–139.) Hieronta sopii hyvin yhteen myös kerronnan kanssa, koska tarinan kertominen kahden eri aistin kautta parantaa keskittymistä (Tuovinen 2014, 12–13).

Koska useimmat haluavat fyysistä kontaktia mieluiten läheisimpien ihmisten kanssa (Moberg 2007, 126), on perhekerho, jonne osallistutaan yleensä oman vanhemman kanssa, hyvä tutustua kosketuskertomukseen. Kosketus vapauttaa kehossa oksitosiinia, joka luo tunnesiteitä ihmisten välille (Moberg 2007, 132). Näin vanhemman ja lapsen toisilleen toteuttama kosketuskertomus myös vahvistaa tunnesuhdetta lapsen ja vanhemman välillä.

Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisasiakirjassa perhekerhotoiminnan kehittämiseksi on asetettu kuusi päätavoitetta, joissa mainitaan yhtenä tavoitteena perhekerhotoiminnan kehittäminen erilaisten perheiden tarpeita vastaavaksi (Lapsi on osallinen 2008, 41). Kausisuunnitelmassa erityisesti kosketuskertomus vastaa tähän tavoitteeseen. Perinteiset hartaushetket perustuvat pitkälti näköaistiin, mutta kosketuskertomus soveltuu yhtä hyvin myös sokealle osallistujalle. Kosketuskertomus soveltuu hyvin myös perinteisessä hartaudessa rauhattomasti toimivalle lapselle, koska hieronnan on todettu rauhoittavan erityisesti levottomasti käyttäytyviä lapsia (Moberg 2007, 136).

Visuaalista elementtiä vailla olevat kosketuskertomukset sopivat erityisesti esikäsitteellisellä kaudella oleville tai sen ohittaneille lapsille, jotka kasvavan kielitaidon kautta ymmärtävät ja pystyvät kuvittelemaan lyhyen kertomuksen ilman kuvia. Sensomotorista kautta (aiemmin sivuilla 10–11) elävän lapsen tarve aktiiviseen liikkumiseen voi olla kosketuskertomuksen toteutuksen kannalta haastavaa. Kosketuskertomusta on mahdollista soveltaa ikätason mukaan. Selkään piirrettävän kuvan sijaan lasta on mahdollista esimerkiksi keinutella ja hyppyyttää sylissä kertomuksen edetessä, jos paikallaan pysyminen ei ole pienen mieleen.

5 POHDINTAA

5.1 Kausisuunnitelmasta saatu palaute

Syksyllä 2016 lastenohjaajia on 19. Perhekerhojen määrä on pysynyt ennallaan. Esittelin lähes valmiin kausisuunnitelman seurakunnan lastenohjaajille 21.9.2016 ja keräsin siitä palautetta. En pitänyt realistisena sitä, että kaikki lastenohjaajat olisivat ehtineet etukäteen tai paikan päällä perehtyä koko laajaan materiaaliin. Tämän vuoksi jaoin ryhmätyöskentelyä varten hartaudet kuuteen pinoon käytettävän menetelmän mukaan: lattiakuvat, musiikkikertomukset, maalaus kertomukset, kosketuskertomukset, esitettävä draama ja osallistava draama. (Kaikki hartautoteutukset eivät puhtaasti edusta kyseistä menetelmää, ja osa pinoista sisälsi useamman menetelmän, joille olin pyrkinyt keksimään jonkin yläkäsitteen, ryhmätyöskentelyn käytännön toteutusta helpottaakseni.) Jokaisella ryhmällä oli yhden hartausmenetelmän mukaiset hartaudet tutustuttavana ja he antoivat palautetta niistä jakamaani palautelomakkeeseen (liite 4). Palautekyselyn (liite 4) kaksi ensimmäistä kysymystä koski informaation selkeyttä sekä huomion kiinnittämistä onnistuneisiin ja kehittämistä vaativiin kohtiin

Kosketuskertomuksista palautetta antaneen ryhmän mukaan ”kosketuskertomuksia on vielä vähän, joten ihana saada uusia”. Ryhmän jäsenet olivat osallistuneet kosketuskertomuskoulutukseen ja kokeilleet menetelmää käytännössä. Sain heiltä vinkkejä siihen, miten kosketuskertomukset kannattaa kirjoittaa toteutettavaksi ryhmälle. (Itselläni on kokemusta menetelmän käyttämisestä vain parin lapsen kanssa.) Hartauksien toteutusohjeita pidettiin helposti ymmärrettävinä. Pääsiäiskertomukseen kosketuskertomusta pidettiin hyvänä menetelmänä, koska ”pitkäperjantain kuolema tuli turvallisella ja mukavalla tavalla käytyä läpi”. Positiivista palautetta sain myös pienet lapset huomioivasta kertomusten lyhyestä kestosta. Kehittämisehdotuksena annettiin idea siitä, että joissakin kohdissa voisi lisätä kosketusta. Lastenohjaajat vinkkasivat myös, että kertomukset voisi lukea kaksi kertaa ”niin sekä aikuinen että lapsi saa tehdä/tulla kosketetuksi”.

Lastenohjaajien mukaan Lattiakuva-toteutukseni olivat ”helppoja ja ytimekkäitä toteutettavaksi perhekerhoissa”. Menetelmässä hyvänä pidettiin useiden aistien huomioimista. Positiivisena pidettiin myös sitä, että olin valinnut myös harvemmin käytettyjä raamatunkertomuksia. Yhdessä toteutuksessa liinon asetelusta perille pääseminen oli tuntunut haastavalta, muuten toteutusohjeita pidettiin selkeinä. Hartauksissa käytettävään rekvisiittaan sain muutaman pienen lisäehdotuksen.

Maalaus kertomusten tekstejä pidettiin helposti ymmärrettävinä. Myös kertomusten lyhyt kesto mainittiin vahvuutena. Onnistuneena asiana pidettiin hartaustoteutukseen kirjoittamaani vinkkiä siitä, että maalaamiseen jää hyvin aikaa kun samalla kuvailee maalaamaansa asiaa. Toisaalta kehittämiskohteissa tuli esiin silti pieni epäily siitä, ehtikö sittenkään maalata kaikkea. Olen esittänyt maalaus kertomukset omille perhekerhoikäisille lapsilleni, joten käytännön kokemuksen perusteella uskon, että maalattavaa on sopivassa suhteessa tekstiin. Luominen-toteutuksessa lasten mukaan ottamisesta toteutukseen pidettiin positiivisena ja sitä toivottiin lopulliseen versioon vielä enemmän. Lyhyen, suoraan Raamatusta otetun rukouksen tilalle toivottiin lapselle helpommin ymmärrettävää rukousta.

Musiikkikertomuksissa tekstien ymmärrettävyydestä ei annettu palautetta. Hyvä paimen -toteutuksen laulut saivat kehuja. Marian ilmestyspäivä -toteutuksessa kyseenalaistettiin ajatus käydä Marian ilmestyspäivänä läpi lyhyesti koko Jeesuksen elämä: ensimmäisiä säkeistöjä pidettiin riittävänä. Alkuperäisenä syynä pitkän koko laulun valinnalle oli se, että kirkkovuodessa Marian ilmestyspäivää edeltävät ja seuraavat kertomukset kertovat enimmäkseen Jeesuksen aikuisuudesta, minkä vuoksi lapset voivat kokea haastavaksi hahmottaa Jeesuksen elämän tapahtumien kronologista järjestystä. Lopulta päädyin kuitenkin siihen, että yhdessä hartaudessa on hyvä keskittyä vain yhteen teemaan. Päätin muuttaa koko Marian ilmestyspäivän toteutusta hieman kokonaisuudessaan. Laskiaistoteutukseen toivottiin hengellisiä lauluja maallisten lastenlaulujen sijaan. Itse olin ajatellut, että toteutuksessa olisi molempia ja siinä yhdistyisi luontevasti moniin perhekerhoihin sisältyvä lastenlauluhetki. Tosin esimerkeissä mainitsin vain maallisia lastenlauluja. Lopulliseen toteutukseen laitoin suurimmaksi osaksi hengellisiä

lastenlauluja sekä muutaman ei-hengellisen, jotka voi halutessa yhdistää tuokioon.

Esitettävän draaman toteutuksia pidettiin toteuttajan kannalta helposti ymmärrettävinä. Kerrontaa pidettiin pääosin hyvin ikätason huomioivana, paikoin toivottiin pientä viilausta. Osa hartauksista arveltiin sopiviksi erityisesti pienelle ryhmälle, osa erityisesti isolle ryhmälle. Materiaalivinkkejä pidettiin hyvinä, mutta niihin keksittiin myös lisäideoita.

Osallistavan draaman hartauksia lukenut ryhmä piti hartaussuunnitelmia pääosin helposti ymmärrettävinä. Muutamassa kohdassa toivottiin tarkennusta toteutustapaa kuvailevaan tekstiin. Martta ja Maria -kertomuksen runomuotoista kerrontaa pidettiin onnistuneena ja hyvin keksittynä, toisaalta kehittämissuunnitelmien pohdittiin pitäisikö kertomus kertoa ensin omin sanoin ennen runomuotoista toteutusta kertomuksen sanoman ymmärtämisen varmistamiseksi. Kehittämissuunnitelmana runoon toivottiin valmiita viittomia, jotka tein toiveen mukaisesti. Myös lauluehdotuksia lastenohjaajat keksivät pari lisää. Kynttilänpäivän läheisyyteen suunnittelemani siunaus-toteutuksessa olin valinnut Jeesus tuodaan temppeliin -kertomuksen sijasta Jeesus siunaa lapsia -kertomuksen. Tämä valinta oli samasta syystä kuin Marian päivän kohdalla eli kronologisuuden vuoksi. Palautteen perusteella materiaalia muokkasinkin materiaalia niin, että ajatukseni käy selkeämmin ilmi myös materiaalista.

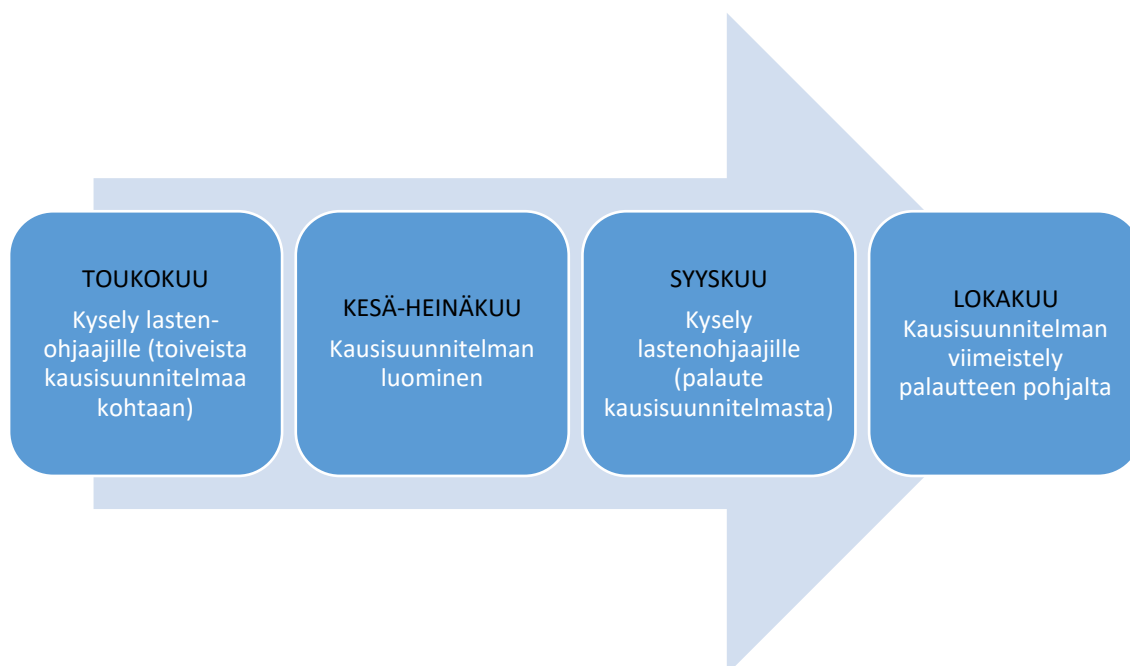
Kyselyn kolmannessa kohdassa lastenohjaajat saivat antaa vapaamuotoisesti ”muuta palautetta”. Tämän kohdan vastausten ja lastenohjaajien suullisten palautteiden perusteella sain tietää, että materiaalia odotetaan innokkaasti käyttöön.

5.2 Kausisuunnitelman onnistuminen

Tässä luvussa arvioin opinnäytetyötä Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisun Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä -oppaassa (2010, 47) esitettyjen kriteerien pohjalta sekä tarkastelen ammatillista kasvuani opinnäytetyöprosessin kuluessa.

Hyödynnettävyys ja nivoutuminen työelämään

Opinnäytetyö on seurakunnan antama ja materiaalin suunnitteluvaiheessa olen huomionnut lastenohjaajien toiveet materiaalia kohtaan (kuvio 2). Lastenohjaajilta saamani palautteen pohjalta tiedän, että lastenohjaajat odottavat päästääkseen hyödyntämään kausisuunnitelmaa käytännön työelämässä. Koska kaikki kausisuunnitelman toteuttamiseen vaadittava tieto on kokonaisuudessaan kirjattu suunnitelmaan, se on siirrettävissä myös muihin toimintaympäristöihin, kuten muiden seurakuntien perhe- ja päiväkerhoihin sekä valikoivasti hyödyntäen päiväkodin tai alakoulun uskontokasvatukseen.

KUVIO 2 Työelämälähtöisyys opinnäytetyöprosessin aikana.

Luotettavuus

Perhekerhoja ohjaavilta lastenohjaajilta saadulla palautteella oli toki tärkeä merkitys kausisuunnitelman arvioinnissa. Suunnitelman luotettavuuden arviointi perustuu kuitenkin pitkälti teoriakirjallisuuteen, koska opinnäytetyöni valmistumisen

aikaan lastenohjaajat eivät ole ehtineet kokeilla hartaushetkiä käytännössä. Teoreettisessa viitekehyksessä perustelen kausisuunnitelmassa tekemiäni valintoja teoriatiedolla, kuten kehityspsykologialla.

Omaperäisyys ja innovatiivisuus

Olen perehtynyt perhekerhojen hartaushetkien tueksi suunniteltuun kirjallisuuteen. Espoon tuomiokirkkoseurakunnassa tekemäni harjoittelun aikana selvisi, että löytämäni kirjat olivat pitkälti samoja kuin lastenohjaajien käytössä olevat. Näitä kirjoja ei ole kovin monta ja olen sekä lastenohjaajilta että lapsityönohjaajalta saanut käsityksen siitä, ettei nimenomaan perhekerhoihin suunniteltua materiaalia ole kovin paljon. Innovatiivisuutta kausisuunnitelmassani näkyy paikoin vähemmän käytettyjen raamatunkertomuksien esiin nostamisena, mitä lastenohjaajat pitivät tervetulleena vaihteluna. Toukokuussa lastenohjaajille tekemäni kyselyn perusteella, käytössä olevia menetelmiä olivat ainakin lattiakuvat, kerronta ja näytelmät. Näihin tuttuihin menetelmiin annan kausisuunnitelmassa uusia, ennen käyttämättömiä käsikirjoituksia. Kosketuskertomuksista kävi ilmi, että ne olivat parille lastenohjaajalle tuttu menetelmä ja kausisuunnitelmassa olevat kosketuskertomukset ovat odotettu lisä vähälukuiseen kosketuskertomusten kokoelmaan. Kyselyn perusteella päättelen, että esimerkiksi bodypiplia, maalaus kertomus ja raamattuleikki ovat lastenohjaajille melko uusia hartausmenetelmiä, mikä vastaa heidän toiveeseensa saada myös uusia menetelmiä käyttöön. Myös Jeesus parantaa halvaantuneen -hartauden toteutustapa oli lastenohjaajille uusi.

Oma ajattelu, eettisyys ja kriittisyys

Oma ajattelu näkyy teoreettisen tiedon itsenäisenä soveltamisena kausisuunnitelman suunnittelussa. Eettisyyden periaate läpäisee kaiken prosessin aikana tekemäni työn. Siihen kuuluu esimerkiksi muiden tekemän hartausmateriaalin tekijänoikeuksien kunnioitus sekä koko työn näyttäminen työelämätaholla ennen julkaisemista. Kriittisyys näkyy lähdekritiikissä sekä seuraavassa kappaleessa ker-

tomassani oman työn ja prosessin aikana tehtyjen valintojen kriittisessä arvioimisessa. Pysin käyttämään työssäni alkuperäisiä lähteitä mahdollisuuksien mukaan. Aina alkuperäinen lähde ei kuitenkaan ollut kohtuudella saavutettavissa. Tämä näkyy erityisesti kehityspsykologiaa ja uskonnollisen kehitystä kuvailevissa luvuissa.

5.3 Ammatillinen kasvu ja jatkotutkimusaiheet

Prosessin antaman kokemuksen ja ammatillisen itsereflektion kautta olen kiinnittänyt huomiota asioihin, jotka olisin voinut tehdä toisin. Lopulliseen kausisuunnitelmaan ei jäänyt asioita, jotka olisin halunnut tehdä toisin. Tämä johtui siitä, että minulla oli koko prosessin ajan mahdollisuus muokata hartaussuunnitelmia ja saada niihin loppuvaiheessa myös lastenohjaajien kehitysehdotukset. Lastenohjaajille tekemieni kyselyiden kautta olen oivaltanut asioita, jotka otan huomioon, jos tulevaisuudessa teen samantapaisia kyselylomakkeita.

Ensimmäisessä lastenohjaajille tekemässäni kyselyssä kysyin kerhojen osallistujamääriä, mutta mieleeni ei tullut tarkentaa toivonko vastaukseen lasten määrää, vanhempien määrää vai kävijöiden kokonaismäärää. Tarkemmalla kysymyksenasettelulla vastaukset olisivat vertailukelpoisia. Itse kausisuunnitelman tekemisen kannalta tällä ei ollut suurta merkitystä, mutta täsmällisemmän kysymyksenasettelun avulla olisin voinut teoreettisessa viitekehyksessä selkeämmin kuvata kerhojen kokoja.

Samassa kyselyssä kysyin: ”Mitä välineitä teillä on käytössänne?”, mihin useammassa vastauksessa oli vastattu hyvin suppeasti. Enemmän tietoa asiasta olisin todennäköisesti saanut rastitsemiseen perustuvalla tiedon keräämisellä: ”Merkitse rastilla ne tarvikkeet, joita kerhostanne löytyy. Tyhjälle viivalle voit kirjoittaa ne käytössänne olevat välineet, joita luettelossa ei mainittu.” Isoja ongelmia kausisuunnitelman tekemiselle tämä ei kuitenkaan asettanut: suunnittelin hartaudet niin, että hartauksien toteuttaminen onnistuu enimmäkseen muutamilla perusma-

teriaaleilla. Tein hartaudet sillä oletuksella, että muutamassa vastauksessa mainitut konkreettiset välineet sekä muutamissa perhekerhohartauksissa näkemäni tarvikkeet ovat kaikkien kerhojen saatavilla.

Toisen kyselyn tarkoituksena oli saada lastenohjaajilta palautetta lähes valmiista kausisuunnitelmasta. Koska palautteen antajien ryhmä yhtä hartautta kohden (2–4 lastenohjaajaa) ei ollut kovin laaja, en nähnyt tarkoituksenmukaiseksi kysyä, kuinka todennäköisesti palautteen antaja käyttäisi itse materiaalia. Monipuoliset menetelmät todennäköisesti myös jakavat käyttäjiä, niin että kaikki eivät välttämättä koe jokaista menetelmää omakseen, eikä niin ollut tarkoituksenaan. Jos musiikkikertomukset ryhmään olisi sattunut esimerkiksi itseään epämusikaalisena pitävä vastaaja, hän olisi todennäköisesti vastannut, ettei varmasti käytä materiaalia, mikä ei olisi kertonut menetelmän käytettävyydestä tarpeeksi. Jälkikäteen ajattelen, että tästä huolimatta kolmantena kysymyksenä olisi kuitenkin kannattanut kysyä joku huolellisesti muotoiltu kausisuunnitelman hyödyllisyyttä mittaava kysymys. Onneksi sain siitä kuitenkin vapaamuotoista palautetta suullisesti ja kirjallisesti.

Annoin työlle tavoitteeksi tukea lastenohjaajien toteuttamaa kristillistä kasvatusta perhekerhotyössä kausisuunnitelman kautta, mikä toteutuu työssä hyvin. Teoreettisen viitekehyksen alkupuolella nojauduin kristillisen kasvatuksen määrittelyssä Muhoseen ja Tirriin, jotka määrittelevät kristillisen kasvatuksen ”kristillisiin arvoihin pohjautuvaksi päämääräsuuntautuneeksi toiminnaksi, joka toteutuu pedagogisessa suhteessa ja tähtää ihmisen kokonaisvaltaiseen kasvuun” (Muhonen & Tirri 2008, 81). Kausisuunnitelmani on kristillisille arvoihin perustuvaa, päämääräsuuntautunutta toimintaa, jonka perustana on kaste- ja lähetyskäsky. Hartauksissa tämä näkyy raamatunkertomusten runsaassa käytössä ja kristillisten teemojen (kuten anteeksiantaminen) esillä pitämisenä. Pedagoginen suhde ei näy kausisuunnitelmassa paperilla, mutta se toteutuu kausisuunnitelman toimintaympäristössä perhekerhoissa. Kausisuunnitelma tähtää myös lapsen kokonaisvaltaiseen kasvuun, mikä näkyy esimerkiksi hartauksien kohderyhmän ikätason huomioimisena.

Opinnäytetyöprosessi tuki hyvin ammatillista kasvuani. Aiemmin suorittamani sosionomi (AMK) ja kirkonnuorisotyönohjaaja -koulutus sekä työkokemukseni kerhotoiminnan lastentarhanopettajana antoivat minulle hyvän perustan ikätason arvioimiseen ja hartauskäyttöön tulevan materiaalin valmistamiseen, kun aloitin nykyiset opintoni opinnäytetyöllä. Kuitenkin perhekerhot sekä muu seurakunnan lapsi- ja perhetyö olivat minulle ennestään tuttuja ainoastaan osallistujan näkökulmasta. Ammatillisesti opinnäytetyöprosessi oli erittäin antoisa, koska minulla oli riittävät edellytykset suoriutua tehtävästä, mutta samalla se oli kuitenkin jotain sellaista, mitä en ollut koskaan ennen tehnyt. Saamani positiivinen palaute myös on rohkaissut minua kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan kutsumuksessani. Koska opinnäytetyöni liittyy yhteen seurakunnan lapsi- ja perhetyön perustehtävistä, siitä tulee olemaan minulle paljon hyötyä kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan tehtävissä.

Koska työn valmistumisaikataulun vuoksi en ehtinyt saada palautetta käytössä olleesta kausisuunnitelmasta, luonteva jatkotutkimusaihe olisi tietysti se, osoittautuiko kausisuunnitelma käytännössä tavoitteensa ja tarkoituksensa mukaiseksi. Luvussa 3.2 kuvailin tekemäni kyselyn perusteella lastenohjaajien toiveita kausisuunnitelmaa kohtaan. Vanhemmuuden tukeminen oli kyselyn vastausten perusteella keskeinen asia, johon lastenohjaajat kokivat tarvitsevansa tukea. Tarkennuksista kävi ilmi, mihin tukea konkreettisesti kaivattiin.

Ryhmien ollessa suuret on haasteellista kohdata jokainen. Suuresta joukosta on myös hankala havaita avun tarpeessa olevat.

Tähän haasteeseen vastaavalle opinnäytetyölle olisi tämän kyselyn perusteella tarvetta.

LÄHTEET

- Ahtiainen, Anita & Haapsalo, Tiina 2016. Raamattuleikki. Helsinki: Lasten Keskus.
- Ahonen, Timo & Pulkkinen Lea 2015. Keskilapsuus. Teoksessa Jari-Erik Nurmi; Timo Ahonen; Heikki Lyytinen; Paula Lyytinen; Lea Pulkkinen & Isto Ruoppila. Ihmisen psykologinen kehitys. 6. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 77–141.
- Anttila, Emilia 2015. Satuhieronta Väinölän päiväkodissa – koskettamisen taikaa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 6.11.2016. <http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/98465/Anttila%20Emilia.pdf?sequence=1>
- Boyatzis, Chris J. 2004. The Co-Construction of Spiritual Meaning in Parent-Child Communication. Teoksessa Ronald Ratcliff (toim.) Children's Spirituality. Eugene: Cascade Books, 182–200.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. C, Katsauksia ja aineistoja 17. Viitattu 20.11.2016. [file:///C:/Users/JP/Downloads/Kohti%20tutkivaa%20ammattikäytäntöä%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/JP/Downloads/Kohti%20tutkivaa%20ammattikäytäntöä%20(3).pdf)
- Espoon seurakunnat, A. i.a. Perhekerho. Viitattu 28.8.2016. <http://www.espoon-seurakunnat.fi/web/alle-kouluikaiset/perhekerho>
- Espoon seurakunnat, B. i.a. Tuomiokirkkoseurakunnan perhekerhot. Viitattu 20.11.2016. <http://www.espoonseurakunnat.fi/web/alle-kouluikaiset/perhekerho/tuomiokirkko>
- Haataja-Hynynen, Salla & Laukkanen, Anneli 2009. Ovi on auki. Ohjelmaa perhekerhoon. Helsinki: Lasten Keskus.
- Halme, Lasse 2010. Lapsen parhaaksi. Uskontokasvatus kokonaisvaltaisen ihmiskuvan valossa. Helsinki: Lasten Keskus.
- Halme, Lasse 2008. Uskonto ja kasvatus vuorovaikutuksena. Helsinki: Lasten keskus.
- Harjunmaa, Kaisa-Leena; Häkkänen, Martti; Jokela, Eero; Kaila, Eeva & Lindfors, Helena 2001. Messu on musiikkia. Teoksessa Helena Lindfors

- (toim.) Mieltä messuun. Lapset ja perheet kirkossa. Helsinki: Lasten Keskus Oy, 28–40.
- Hatva, Anja 1993. Kuvittaminen. Helsinki: Rakennustieto Oy.
- Helsingin Sanomat i.a. Muistot. Kylli Koski. Viitattu 28.8.2016.
<http://www.hs.fi/muistot/a1364354426573>
- Keltikangas-Järvinen, Liisa; Räikkönen, Katri & Puttonen Sampsa 2001. Onko luonto oikeudenmukainen?: synnyntäinen temperamentti ja stressinsietokyky. Tieteessä tapahtuu 1, 5.artikkeli. Viitattu 20.11.2016.
<http://www.tieteessatapahtuu.fi/011/luonto.htm>
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2006. Ympäristö vai perimä – psykologian pitkä tie tasapainoiseen ihmiskäsitykseen. Tieteessä tapahtuu 2, 2.artikkeli.
<http://www.tieteessatapahtuu.fi/0206/keltikangas-jarvinen.pdf>
- Kemppainen, Jaana 2001. Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 20.11.2016. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41965/978-951-39-5308-9_2001.pdf?sequence=1
- Kinnunen, Saara 2011. Lapsen usko, Miten tukea lapsen hengellistä kasvua. Helsinki: Uusi tie.
- Kinos, Jarmo 2002. Kohti lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen teoriaa. Kasvatus 33 (2), 119–132. Viitattu 28.10.2016. Saatavissa <http://www.nelliportaali.fi>, Elektra-aineisto.
- Kirkollisten toimitusten kirja, 2003. Kaste. Viitattu 22.10.2016.
http://www.evl.fi/kirkkokasikirja/toim/01a_lapsen_kaste.pdf
- Lapset seurakuntalaisina 2013. Kirkkohallitus. Viitattu 21.7.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/\\$FILE/KH_lapsset_www.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/$FILE/KH_lapsset_www.pdf)
- Lapsi ja musiikki seurakunnassa 2015. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 24. Helsinki: Kirkkohallitus. Viitattu 17.7.2016. [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/6E6DFD1AD8C64A30C2257E2E0012D575/\\$FILE/lapsi_ja_musiikki_seurakunnassa.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/6E6DFD1AD8C64A30C2257E2E0012D575/$FILE/lapsi_ja_musiikki_seurakunnassa.pdf)
- Lapsi on osallinen. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissasiakirja 2008. Kirkon kasvatus ja nuorisotyö. Kirkkohallitus. Viitattu 20.11.2016.

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A135233A105C6571C225770000309FFB/\\$FILE/Varhaiskasvkehittamisen_asiakirja.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A135233A105C6571C225770000309FFB/$FILE/Varhaiskasvkehittamisen_asiakirja.pdf)

- Lehtinen, Erno; Kuusinen, Jorma & Vauras, Marja 2007. Kasvatuspsykologia. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Lempiäinen, Pentti 2000. Pyhät ajat. Helsinki: Kirjapaja.
- Lindfors, Helena 1997. Perhetyö. Teoksessa Liisa Luukkonen (toim.) Nollasta neljääntoista. Käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: Lasten Keskus, 152–163.
- Lindfors, Helena 2000 (toim.). Perhekerhojen yhteisiin hetkiin. Helsinki: Lasten Keskus.
- Luumi, Pertti 1997. Lapsi ja Raamattu. Teoksessa Liisa Luukkonen (toim.) Nollasta neljääntoista. Käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: Lasten Keskus, 93–102.
- Luumi, Pertti 2008. Narratiivisuus uskonnon äidinkielenä. Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 305–320.
- Lyytinen, Heikki & Lyytinen Paula 2015. Varhaislapsuus. Teoksessa Jari-Erik Nurmi; Timo Ahonen; Heikki Lyytinen; Paula Lyytinen; Lea Pulkkinen & Isto Ruoppila. Ihmisen psykologinen kehitys. 6.painos. (5.uudistettu painos 2014.) Jyväskylä: PS-kustannus, 22–76.
- Moberg, Kerstin 2007. Rauhoittava kosketus. Oksitosiinin parantava vaikutus kehossa. Helsinki: Edita.
- Muhonen, Mervi & Tirri, Kirsi 2008. Mitä on kristillinen kasvatusta. Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 63–82.
- Mäkinen, Aulikki 2007. Lattiakuvat. Helsinki: Lasten Keskus.
- Mäkinen, Heli & Pulkkinen, Hanna 2012. Pääsiäisaika evankelis-luterilaisten seurakuntien varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Martti Häkkänen, Marianne Kantonen & Veijo Koivula (toim.). Laskiaisesta pääsiäisen iloon. Helsinki: Suomen Lähetysseura, 97–104.

- Niemelä, Kati & Koivula Annika 2006. Uskonnollinen kasvatus sillanrakentajana. Teoksessa Teija Mikkola, Kati Niemelä & Juha Petterson (toim.) *Urbaani usko. Nuoret aikuiset, usko ja kirkko*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 163–177.
- Niemelä, Kati 2011. Heikkeneekö uskonnollisuus ikäryhmissä? Uskonnollinen kasvatus ja sen merkitys uskonnollisuuden selittäjänä. Teoksessa *Uskonto suomalaisten elämässä. Uskonnollinen kasvatus, moraalit, onnellisuus ja suvaitsevaisuus kansanvälisessä vertailussa*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, Tampereen yliopisto, 40–59.
- Ojala, Mikko 2015. *Varhaiskasvatus, esiopetus ja koulun alku lapsen oppimisen ja kehittymisen näkökulmasta*. Helsingin yliopisto. Tutkimuksia 368. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Puolimatka, Tapio 2010. *Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Minuuden rakentamisen filosofia*. 2. painos. Ryttylä: Suunta-kirjat.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Raittila, Kaisa 2009. *Lapsen oikeus pyhään*. Helsinki: Lasten keskus.
- Ranta, Paavo 2014. *Liikuttava teologia*. Teoksessa: Eeva-Liisa Helle-Lahti. *Liikuttava seurakunta*. Helsinki: Kirjapaja, 13–14.
- Ratcliff, Donald & Ratcliff, Brenda 2010. *Childfaith*. Eugene, Oregon: Cascade Books.
- Reinikainen, Satu 2016. *Ihme elämä*. Helsinki: Lasten Keskus.
- Sakasti. *Varhaiskasvatus-, nuoris- ja rippikoulutyö*. i.a. Viitattu 24.3.2016.
<http://sakasti.evl.fi/tilastot/toiminta/kasvatus>
- Salonen, Merja 2010. *Meidän kerho. Hartausvirikkeitä leikki-ikäisille*. Helsinki: Kirjapaja.
- Seurakuntien Lapsityön Keskus, 2015. *Perhekerhon kausisuunnitelma 2015–2016*. *Pikkuväki 2*, 1–20.
- Seurakuntien Lapsityön Keskus i.a. *Raamattuleikki*. Viitattu 3.8.2016.
http://www.evl-slk.fi/tyon_tueksi/raamattuleikki
- Simolin, Heidi 2016. *5–6-vuotiaiden kokemuksia satuhieronnasta*. Diakonia-ammattikorkeakoulu. *Opinnäytetyö*. Viitattu 6.11.2016.

http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/107694/Simolin_Heidi_HELSINKI.pdf?sequence=1

Stonehouse, Catherine 1998. *Joining Children on the Spiritual Journey*. Michigan: Baker Academic.

Stonehouse, Catherine & May, Scottie 2010. *Listening to Children on the Spiritual Journey*. Michigan: Baker Academic.

Suomen ev.lut.kirkko. i.a. Kirkkovuosikalenteri. Viitattu 11.4.2016.

<http://evl.fi/Evkirja.nsf/kaleFI?OpenView&Start=1&Count=20>

Tamm, Maare 2002. *Lasten ja nuorten uskonnollinen maailma*. 2. painos. Helsinki: Lasten Keskus.

Torri-Tuominen, Mari (toim.) 2012. *Lasten virsi*. Helsinki: Lasten Keskus.

Turja, Leena 2016. *Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa*. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 41–54.

Tuovinen, Sanna 2014. *Satuhieronta. Läsnaolevan kosketuksen ja sadun taikaa*. WSOY.

Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:17. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö & Nuori Suomi ry. Viitattu 20.11.2016. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/113633/URN%3aNBN%3afi-fe201504225286.pdf?sequence=1>

Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet 2005. Stakes. Oppaita 56. Viitattu 27.5.2016. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

LIITE 1 Kysely lastenohjaajille 4.5.2016

Hei!

Opiskelen Diakonia-ammattikorkeakoulussa kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajaksi. Teen opinnäytetyön Espoon tuomiokirkkoseurakunnan lapsi- ja perhetyölle. Seurakunnan lapsi- ja perhetyön tiimi on antanut minulle aiheeksi tehdä perhekerhojen kausisuunnitelman kevätkaudelle 2017. Suunnitelman on tarkoitus antaa teille lastenohjaajille perhekerhojen suunnitteluun ideoita ja vinkkejä, joita voitte soveltaa oman halunne mukaan. Suunnitelman piiriin kuuluvat kaikki perhekerhot lukuun ottamatta iltaperhekerhoja ja vauvaperhekerhoja.

Toivon, että vastaat alla olevaan kyselyyn, jotta osaan suunnitella kausisuunnitelman mahdollisimman hyvin juuri teidän seurakuntanne perhekerhotyön tarpeisiin. Yksilökysymysten vastaukset kirjoitetaan ja käsitellään anonyymeinä, mutta kyselyn tulokset tulevat olemaan jossain muodossa julkisesti näkyvillä opinnäytetyössäni. Halutessasi voit kysyä lisätietoja: outi.tulijoki@student.diak.fi

Kiitos vastauksistasi!

Yst.terv, Outi Tulijoki

A. Taustakysymyksiä perhekerhoihin liittyen:

(jos et tällä hetkellä ohjaa perhekerhoa, voit siirtyä suoraan kohtaan B.)

- ❖ Minkä ikäisiä lapsia kerhossanne käy? Kuinka paljon kävijöitä on per kerta (suunnilleen)?

- ❖ Millainen on kerhokerran rakenne?

- ❖ Minkä kokoiset tilat ja mitä välineitä teillä on käytössänne?

- ❖ Mitä menetelmiä käytät(te)?

- ❖ Onko jotain muuta mitä näet tärkeäksi mainita kerhostanne?

B. Mihin toivoisit vinkkejä perhekerhossanne?

1. Rastita listalta noin 1-3 kohtaa johon toivoisit vinkkejä.
 2. Kirjoita valitsemasi kohdan jälkeen viivalle mahdollisimman konkreettinen tarkennus siitä, mihin siinä asiassa toivot vinkkejä. Voit jatkaa tarvittaessa paperin toiselle puolelle.
- hartauksien suunnitteluun?
 - kirkkovuoden tai sen tiettyjen osien käsittelyyn?
 - uusien menetelmien löytämiseen?
 - lasten ikätason huomioimiseen?
 - lasten/vanhempien osallisuuden tukemiseen?
 - vanhempien kanssa käytävään keskusteluun?
 - vanhemmuuden tukemiseen?
 - kerhoryhmän (lasten ja/tai äitien) yhteisöllisyyden kehittämiseen?
 - johonkin muuhun, mihin?

LIITE 2 Kyselyn tulokset, B-osa, 4.5.2016

	Määrä	Vastaajien mahdolliset tarkennukset
Hartauksien suunnittelu	5	"Valmiita hartauskonsepteja leikkeineen ja lauluineen", "Uusia aiheita, miten osallistuttaa isoa ryhmää", "välineiden monipuolista käyttämistä", "erilaisia, osallistavia hartauksia"
Kirkkovuoden käsittely	3	"Valmiita hartauskonsepteja leikkeineen ja lauluineen", "kaikki uusi on tervetullutta"
Uudet menetelmät	5	"Miten voisi käyttää vielä monipuolisempia menetelmiä", "Uudet menetelmät ovat aina tervetulleita", "suoraan valmiita ideoita"
Lasten ikätason huomiointi	4	
Osallisuuden tukeminen	6	"Yhdessä tekemistä", "Miten perhekerhon hartaudessa osallistaa myös vanhempia", "keskustelunaiheita, yhteisleikkejä + lauluja"
Vanhempien kanssa käytävä keskustelu	8	"Eettiset aiheet", "Haluaisin talolle perinteisen perhekerhon--- aiheita joita siellä voisi käydä"
Vanhemuuden tukeminen	9	"Ryhmien ollessa suuret on haasteellista kohdata jokainen. Suuresta joukosta on myös hankala havaita avun tarpeessa olevat", "Miten tukea vaikeissa asioissa vanhempaa ryhmässä"
Yhteisöllisyyden kehittäminen	5	"Tähän tietoa ja toimintavinkkejä"

LIITE 3 Palautteen kerääminen ryhmätyöskentelynä 21.9.2016

Ryhmä 1: 3 lastenohjaajaa. Hartausmenetelmä: Lattiakuvat yms.

Viikko 3, 16.–22.1 Vettä kalliosta

Viikko 14, 3.–9.4. Jeesus ratsastaa Jerusalemiin (Palmusunnuntai)

Viikko 20, 15.–21.5. Paavali ja Silas vankilassa (Rukoussunnuntai)

Ryhmä 2: 3 lastenohjaajaa. Hartausmenetelmä: Musiikkikertomus

Viikko 8, 20.–26.2. Laskiainen

Viikko 12, 20.–26.3. Marian ilmestyspäivä

Viikko 17, 24.–30.4. Hyvä paimen

Ryhmä 3: 3 lastenohjaajaa. Hartausmenetelmä: Maalaus kertomus

Viikko 13, 27.3.–2.4. Sakkeus

Viikko 10, 6.–12.3. Daniel leijonien luolassa

Viikko 18, 1.–7.5. Luominen

Ryhmä 4: 2 lastenohjaajaa. Hartausmenetelmä: Kosketuskertomus

Viikko 15, 10.–16.4. Pääsiäinen

Viikko 19, 8.–14.5. Sarpatin leski (Äitienpäivä)

Ryhmä 5: 4 lastenohjaajaa. Hartausmenetelmä: Draama (esitettävä)

Viikko 2, 9.–15.1. Kaste

Viikko 4, 23.–29.1 Jeesus tynnyttää myrskyn

Viikko 7, 13.–19.2. Anteeksiantaminen

Viikko 6, 6.–12.2 Ystävyys/Jeesus parantaa halvaantuneen

Ryhmä 6: 4 lastenohjaajaa. Hartausmenetelmä: Draama (osallistava)

Viikko 5, 30.1.–5.2. Siunaus

Viikko 9, 27.2.–5.3. Martta ja Maria

Viikko 11, 13.–19.3. Nooa

Viikko 16, 17.–23.4. Jeesus ilmestyy opetuslapsilleen

LIITE 4

Palautekysely lähes valmiista kausisuunnitelmasta 21.9.2016

Lukekaa läpi valitsemastanne menetelmästä tehdyt hartaudet. Keskustelkaa. Vastatkaa kirjallisesti alla oleviin kysymyksiin jokaisesta hartaudesta erikseen. Ei haittaa, jos olette epävarmoja tai eri mieltä jostain: merkitkää silloin kaikki eri mielipiteet ja näkökulmat palautteeseen.

1.Ymmärrettävyys:

a) Oliko tekstistä helppo vai vaikea ymmärtää miten hartaus olisi tarkoitus toteuttaa?

b) Merkitse epäselvät kohdat ja mainitse mikä niissä jäi epäselväksi.

2.Sisältö:

a) mitkä asiat hartauudessa olivat mielestäsi onnistuneita?

b) mitä kehittämiskohteita löysit?

3.Muuta palautetta:

Kiitos!

LIITE 5 Perhekerhojen kausisuunnitelma

PERHEKERHOJEN
KAUSISUUNNITELMA HARTAUSHETKIIN
KEVÄTKAUDELLE 2017

Espoon tuomiokirkkoseurakunnan lapsi- ja perhetyön tiimin ehdotuksesta tein opinnäytetyönä seurakunnan perhekerhoille kausisuunnitelman. Kausisuunnitelman tarkoitus on antaa seurakunnan lastenohjaajille ideoita ja vinkkejä perhekerhojen hartaushetkiin. Kausisuunnitelman ei ole tarkoitus määrätä tai rajoittaa lastenohjaajien suunnittelua, vaan antaa ideoita, joita voi vapaavalintaisesti käyttää ja soveltaa. Olen tehnyt kausisuunnitelman erityisesti Espoon tuomiokirkkoseurakunnan lastenohjaajien tarpeita ajatellen, mutta valmistuttuaan se on myös muiden seurakuntien ja kristillisten järjestöjen varhaiskasvatuksen vapaasti hyödynnettävissä. Iltaperhekerhoja ja vauvaperhekerhot eivät sisälly kohderyhmään, mutta toki niidenkin suunnittelussa voi kausisuunnitelmaa halutessaan hyödyntää.

Kausisuunnitelma mukailee kirkkovuotta pääpiirteittään. Osa on edellisen ja osa seuraavan sunnuntain mukaisesta kirkkovuoden aiheesta. Myös ei-kirkollisia juhlia (äitienpäivä ja ystävänpäivä) on otettu huomioon jossain määrin. Kausisuunnitelma perustuu kirkkovuoden lisäksi lastenohjaajien toiveisiin sekä teoreettiseen tietoon lapsen kehityksestä. Näistä voi halutessaan lukea lisää opinnäytetöihin kuuluvasta teoreettisesta viitekehystä.

Kausisuunnitelman hartaussuunnitelmat ovat itse suunnittelemani. Mikään suunnittelutyö ei toki synny tyhjiössä, vaan ideoihini on vaikuttanut kaikki näkemäni ja kokemani lapsuuden pyhäkouluista aikuisiän työhistoriaan. Kausisuunnitelman lopussa olevasta kirjallisuuslistasta näkyy, mitä kirjoja olen selaillut virikkeenä suunnitelmia miettiessäni. Mitään toteutusta en ole kuitenkaan sellaisenaan lainannut.

Kausisuunnitelmassa olen pyrkinyt käyttämään vaihtelevasti erilaisia menetelmiä, jotta mahdollisimman moni lastenohjaaja voisi löytää uuden, itselleen luontevan menetelmän. Suunnitelmaa saa vapaasti muokata ja soveltaa oman näköiseksi.

Espoossa, syksyllä 2016,

Outi Tulijoki

Kausisuunnitelman kevätkaudelle 2017, sisällysluettelo

Viikko 2, 9.–15.1. Kaste (näytelmä)

Viikko 3, 16.–22.1. Vettä kalliosta (lattiakuvat)

Viikko 4, 23.–29.1. Jeesus tyynnyttää myrskyn

Viikko 5, 30.1.–5.2. Siunaus (Kynttilänpäivä)

Viikko 6, 6.–12.2. Jeesus parantaa halvaantuneen

Viikko 7, 13.–19.2. Anteeksiantaminen (pöytäteatteri pehmoleluin)

Viikko 8, 20.–26.2. Laskiainen (musiikki)

Viikko 9, 27.2.–5.3. Martta ja Maria (esitetty raamatturunon)

Viikko 10, 6.–12.3. Daniel leijonien luolassa (maalaukset)

Viikko 11, 13.–19.3. Nooa (Raamattuleikki sovellettuna)

Viikko 12, 20.–26.3. Marian ilmestyspäivä

Viikko 13, 27.3.–2.4. Sakkeus (maalaukset)

Viikko 14, 3.–9.4. Jeesus ratsastaa Jerusalemiin (Palmusunnuntai) (lattiakuvat)

Viikko 15, 10.–16.4. Pääsiäinen (kosketuskertomus)

Viikko 16, 17.–23.4. Jeesus ilmestyy opetuslapsilleen (bodypiilia)

Viikko 17, 24.–30.4. Hyvä paimen (musiikkikertomus)

Viikko 18, 1.–7.5. Luominen (maalaukset)

Viikko 19, 8.–14.5. Sarpain leski (Äitienpäivä) (kosketuskertomus)

Viikko 20, 15.–21.5. Paavali ja Silas vankilassa (Rukoussunnuntai)

Käytettyjen lyhenteiden selitykset:

LV = Lasten virsi, VK = Virsikirja, KM= Kirkkomuskari, KM2= Kirkkonmuskari 2

Viikko 2: 9.–15.1.2017

Aihe: Kaste

Vaihtoehto 1:

Näytelmä, jossa äiti ja lapsi muistelevat lapsen kastejuhlaa. Esittäjinä voi olla kaksi lastenohjaajaa tai lapsen roolia voi esittää myös joku isoimmista lapsista, jonka kanssa on ennalta sovittu. (Lapsen roolissa ei ole katastrofi, jos aloitusrepliikin jälkeen ei muistakaan muita vuorosanoja, äiti voi tarvittaessa jatkaa monologina lapsen kuunnellussa.) Esiintyjien voi olla järkevää pukeutua johonkin rooliin sopiviin rooliasuihin, vaikka heidän omat asunsakin sopisivat esitykseen. Tämä sen vuoksi, että pukeutuminen näyttää konkreettisesti kaiken ikäisille kuulijoilla mistä näytelmä alkaa ja mihin se loppuu, puhuuko henkilö omalla vai roolihenkilön suulla.

Lapsi: Äiti, mikä tämä on?

Äiti: Se on kastekynttilä. Pappi antoi sen silloin kun sinut kastettiin.

Lapsi: En minä muista.

Äiti: Et varmasti. Sinä olit ihan pieni vastasyntynyt vauva silloin.

Äiti ottaa esiin joko kastetilaisuuteen liittyviä esineitä tai valokuva-albumin. (Valokuva-albumina voi toimia seinälle heijastettu Power Point-esitys, joka sisältää kasteaiheisia valokuvia, jotka voivat olla joko oikeasta kastetilaisuudesta tai hartaushetkeä varten kuvattu.)

Äiti: Kastejuhlassa sinut oli puettu tähän valkoiseen kastemekkkoon. Pappi valeli tästä maljasta vettä sinun päähäsi kolme kertaa ja sanoi: ”Maija, minä kastan sinut, Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen.” Sitten pappi antoi tämän kastekynttilän. Se kertoo, että Jeesus on maailman valo.

Lapsi: Miksi minut kastettiin?

Äiti: Kun olit vauva, minulla oli tapana laulaa sinulle tätä laulua: LV 83: Tahtoisin toivoa sinulle. *(Äiti laulaa lapselle tai lauletaan kaikki yhdessä.)* Saakoon rakkaus Jumalan sinua sylissänsä kantaa, sitä se kaste tarkoittaa. Kasteessa Taivaan Isä kutsui sinut nimeltä lapsekseen ja me rukoilimme sinulle Jumalan siunausta.

Vaihtoehto 2: Kerro omin sanoin kasteen merkityksestä ja kastetoimituksesta. (Lisätietoa voit lukea esimerkiksi: evl.fi/kaste sekä Tytti Issakainen: Atte ja Anna – kaste kantaa.) Rekvisiitaksi hartauteen voidaan ottaa kastemekkkoon puettu nukke ja kastejuhlan esineitä kuten kastemalja ja kastekynttilä. (Koska perhekerhot ovat matalan kynnyksen toimintaa, on hyvä muistaa, että kaikkia osallistujia ei välttämättä ole kastettu. On siis syytä välttää ”Jokainen teistä on lapsena kastettu tällä tavoin...” -tyyppisiä ilmauksia.) Vaihtoehtoisesti voit pyytää vierailijaksi papin kertomaan kastetilaisuudesta ja kasteen merkityksestä.

Vinkki vanhempien osallistamiseen: Vanhempaa/perhettä, jonka kotona tietää vasta olleen kastejuhla, voi pyytää mukaan toteutukseen kertomaan heidän kastejuhlastaan.

Lauluehdotuksia:

(Jonkun virsistä voi liittää myös näytelmään: äiti voi näyttää virsikirjaa ja kertoa, että lauloimme tämän virren sinun kastejuhlassasi.)

VK 218: Tuomme luokse Jeesuksen (sävel sama kuin Herraa hyvää kiittäkää)

LV 88/ VK 219: Kasteen kirkas vesi

LV 135: Taivaan Isällä on paljon lapsia.

LV 133/VK 499: Jumalan kämmenellä.

LV 144: Vielä tilaa on

LV 159: Pienen pieni leppäkerttu

Rukous:

LV 106: Mä kiitän Herraa

Keskusteluvinkkejä vanhempien kahvihetkeen:

1. Kasteen jälkeen vanhempien (ja kummien) tehtävänä on huolehtia lapsen kristillisestä kasvatuksesta. Myös seurakunta tukee tässä tehtävässä. Milaista tukea kaipaat seurakunnalta kristillisen kasvatuksen toteuttamiseen?
2. Voidaan jutella tai kerätä laatikkoon lasten vaikeimpia kysymyksiä uskonnollisista aiheista. Voidaan pohtia yhdessä vastauksia lastenohjaajan tai vierailijaksi pyydetyn papin johdolla.

Viikko 3: 16.–22.1.2017.

Aihe: Vettä kalliosta

Lattiakuvat-menetelmää soveltava hartaushetki. Vettä kalliosta 2. Moos 17:1–6.

Mennään piiriin istumaan lattialle tai tuoleille keltaisista/ruskeista kankaista tehdyn autiomaan ympärille. Autiomaan keskellä on harmaasta kankaasta tehty kallio. (Kallio voidaan vaihtoehtoisesti tehdä yhdessä lasten kanssa kertomuksen aikana.) Toteutuksen voi rakentaa liinon sijaan hiekasta ja oikeista kivistä esimerkiksi kesällä hiekkalaatikkoon ja talvella sisällä olevaan hiekkaleikkilaatikkoon.

Mitä näette piirin keskellä? Se voisi olla kaikki sitä mitä kerroitte. Tässä kertomuksessa tämä on autiomaata ja tämä on kallio. Kauan sitten israelin kansa oli keskellä suurta autiomaata pitkällä matkalla kohti kohtia. Autiomaassa oli tosi kuuma. He olivat kaukana kotoa. Heillä oli tosi kova jano. Siellä oli joka puolella hiekkaa mutta vettä ei näkynyt missään. Heidän vesilasinsa olivat ihan tyhjiä. *Näytetään tai laitetaan kiertämään janoa symboloiva tyhjä muki. (Sitten tyhjä muki laitetaan ”kallion” viereen.)* Jumala oli lähettänyt ihmiset matkalle ja matkanjohtajana oli Mooses-niminen mies. Mooses rukoili Jumalalta apua. Jumala sanoi että lyö sauvallasi tätä kalliota, niin sieltä tulee vettä. *Jos porukkaa ei ole tuvat täydeltä, kaikki halukkaat voivat käydä kopauttamassa ”kalliota” kepillä.* Jumala auttoi janoisia ihmisiä. *Sitten otetaan esiin vesikannu, josta täytetään tyhjä vesimuki. (Mukin voi täyttää joko piilossa tai lapsille tarkoituksella näyttäen, sen mukaan kumpi itsestä tuntuu luontevammalta.)*

Rukous: Taivaan Isä. Kiitos, että sinä olet luvannut kuulla meidän rukouksemme ja pitää meistä huolen. Aamen.

Lauluehdotuksia:

LV 70 Soita ja laula (katso käsileikki Laula, leiki lasten virsi s. 118)

LV 75 Rukous on silta (Laula, leiki lasten virsi s.123)

LV 106 Mä kiitän Herraa (Laula, leiki lasten virsi s. 160)

LV 134: 1,2,4. Kun on turva Jumalassa

LV 161 Pieni päivänkukka, kerrothan (Laula, leiki lasten virsi s.221)

KM s.96 Pienen rukous

KM s.113 Kun kiität Jumalaa

KM2 s.96 Nooan perheväki (säkeistö 2, jossa lauletaan Mooseksesta)

Viikko 4: 23.–29.1.2017

Aihe: Jeesus tyynnyttää myrskyn

Tarvikkeet:

- järveksi vedellä täytetty astia. veden voi halutessaan värjätä sinisellä vesivärillä
- tyhjän, pitkittäin halkaistun avokadon kuoresta tehty vene (jonka voi halutessaan kiinnittää ohuella langalla astian reunoihin niin ettei se pääse kaatumaan).
- (opetuslapsi-nukke)

Toteutus:

Jeesus ja hänen ystävänsä lähtivät veneellä soutamaan Galileanjärvelle. *Laita vene järvelle.* Jeesus oli väsynyt. Jeesus asettui makaamaan veneen pohjalle ja nukahti. Äkkiä nousi kova myrskytuuli ja aallot löivät veneeseen. *Liikuta varovasti astiaa niin että järvellä myrskyää.* Ystävät herättivät Jeesuksen. Jeesus heräsi ja nousi ylös. Jeesus sanoi tuulelle: ”Hiljene”. Tuuli hiljeni. Jeesus sanoi aalloille: ”Tyynny” ja aallot tyyntyivät. Ystävät olivat ihmeissään: mikä mies tämä on kun tuuli ja aallotkin tottelevat häntä. (Mark. 4:35–41; Matt. 8:23–27; Luuk. 8:22–25)

(Idea muokaten lainattu kirjasta Elina Taras-Vaulasirta: Sinä osaat. Askartelua ja elämyksiä opetukseen.)

Toteutukseen voi ottaa myös opetuslapsi-nuken, joka kertoo yllä olevan kertomuksen minä-muodossa.

Lauluehdotuksia:

LV 101 Aalloilla

LV 103 Vene keinuu

LV 134 Kun on turva Jumalassa

KM s.113 Kun kiität Jumalaa

Rukous:

LV 106 Mä kiitän Herraa

Viikko 5: 30.1.–5.2.2017

Aihe: Siunaus (kynttilänpäivä)

Kirkkovuodessa kynttilänpäivää edeltävät ja seuraavat kertomukset kertovat enimmäkseen Jeesuksen aikuisuudesta, mutta kynttilänpäivän kertomuksessa muistellaan aikaa jolloin Jeesus oli vauva, mikä voi tuntua lapsen näkökulmasta epäloogiselta. Kronologisuutta tukevaksi vaihtoehdoksi valitsin toisen kertomuksen joka liittyy Jeesukseen ja siunaukseen. (Jos haluat kertoa kynttilänpäivästä ja/tai käyttää perinteistä kynttilänpäivän raamatunkertomusta, tietoa ja toteutus suunnitelman löydät kirjasta: Helena Lindfors (toim.): Perhekerhojen yhteisiin hetkiin 2000, Kynttilänpäivä –nimisestä luvusta.)

Jeesus siunaa lapsia Mark.10:13–16 (Kertomuksessa voidaan käyttää pöytäatterinukkeja, flanelloja tai mitä vain valmiita tai itse tehtyjä kertomukseen sopivia hahmoja)

Aseta Jeesus-nukke näkyville. Jeesus on Jumalan poika, joka jouluna syntyi ihmiseksi. Kun Jeesus kasvoi aikuiseksi, Jeesus auttoi ihmisiä ja opetti ihmisille paljon asioita Jumalasta. *Opetuslapsi-nuket näkyville.* Eräänä päivänä äidit ja isät *Ota nuket esiin.* halusivat tuoda lapsiaan Jeesuksen luo. Jeesuksen ystävät kuitenkin sanoivat: ”Menkää pois. Jeesuksella on ollut jo pitkä päivä. Hän haluaa olla rauhassa.” Mutta Jeesus sanoi: ”Antakaa lasten tulla minun luokseni, älkää estäkö heitä. Lasten kaltaisten on Jumalan valtakunta.” *Jokainen lapsi saa käydä tuomassa lapsi-nuken Jeesuksen luo ja/tai tulla itse Jeesuksen luo.* Jeesus otti lapset syliinsä, pani kätensä heidän päälleen ja siunasi heitä. *Siunataan siunata lapset laululla LV 113a.*

Mitä siunaus tarkoittaa? Siunaus tarkoittaa kaikkea Jumalalta tulevaa hyvää: Jumalan rakkautta ja huolenpitoa. Meidän elämässämme on hyviä ja huonoja päiviä. Jumala on luvannut huolehtia meistä kaikkina päivinä, mitä eteen tuleekin.

Jumala on opettanut meille Raamatussa siunauksen, jolla myös me ihmiset voimme siunata toisemme ja Jumala on luvannut siunata meitä. Monissa perheissä iltarukouksen yhteydessä myös siunataan lapsi. Tällä siunauksella myös pappi siunaa myös kirkossa ihmiset jokaisessa jumalanpalveluksessa. Nyt rukouksemme tämän Herran siunauksen.

Herra siunatkoon meitä ja varjelkoon meitä

Herra kirkastakoon kasvonsa meille

ja olkoon meille armollinen.

Herra kääntäköön kasvonsa meidän puoleemme

ja antakoon meille rauhan.

Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen.

Vinkki: Herran siunaukseen löytyy käsillä tehtävät liikkeet kirjasta Eeva-Liisa Helle-Lahti: Liikuttava seurakunta s. 53–54 (otsikon Liikunnallinen seurakunta alta)

Lauluehdotuksia:

LV 76 Siunaa koko maailmaa

LV 83 Tahtoisin toivoa sinulle

LV 133 Jumalan kämmenellä

LV 94 Kun äidit lapsiansa

LV 95 Jalanjalkia hiekassa

LV 96 Lapset saava tulla

LV 120 Jeesus, sinä itsekkin (koulu-sanan tilalle kerho)

LV 126 Tule mukaan, taivaan Isä

KM s.20 Pieni liekki lepattaa

KM2 s.22 Siunaus

KM2 s. 64 Ihmeellinen syli

Viikko 6: 6.–12.2.2017**Aihe: Jeesus parantaa halvaantuneen**

Tällaisen toteutuksen olen joskus lapsena nähnyt ja se on ainoita lapsena osallistumiani hartauksia, jotka muistan vielä aikuisenakin.

Raamatunkertomus Mark. 2:1–12

Yhdistä haaraniiteillä neljä suorakulmion muotoista (hieman sormea pidempää ja levempää) kartongin palaa. (Katso ohje seuraavalta sivulta.)

Jeesuksen aikaan eli halvaantunut mies, joka ei voinut kävellä jaloillaan, niin kuin me. (*jalat*) Onneksi hänellä oli ystäviä. Kun hän halusi päästä jonnekin, ystävät auttoivat häntä. Eräänä päivänä miehet kuuluivat että Jeesus oli lähistöllä. He laittoivat miehen patjan päälle ja alkoivat kantamaan häntä (*patja*) Jeesuksen luo. Mutta kun he tulivat sen talon luokse (*talo*), jossa Jeesus oli, he huomasivat, että kaikki muutkin olivat tulleet Jeesuksen luo. Talo oli niin täynnä ihmisiä, että he eivät mahtuneet ovesta sisään. Silloin miehet keksivät kiivetä katolle portaita pitkin. (*portaat*) Sitten he tekivät kattoon reiän (*reikä*) ja laskivat halvaantuneen miehen reiästä alas Jeesuksen luo (*patja*). Jeesus sanoi halvaantuneelle miehelle: ”Jumala antaa sinulle kaikki pahat tekosi anteeksi.” Sitten Jeesus paransi miehen ja sanoi: ”Ota patjasi ja kävele kotiisi.” Silloin mies pakkasi patjansa (*pakkaa*) ja käveli kotiinsa (*jalat*). Kaikki ihmiset olivat ihmeissään ja sanoivat: ”Kiitos Jumala, kun paransit miehen.”

Lauluehdotuksia:

LV 57 On ilo olla yhdessä

LV 135 Taivaan Isällä on paljon lapsia

LV 139 Kenelle ojennan käteni

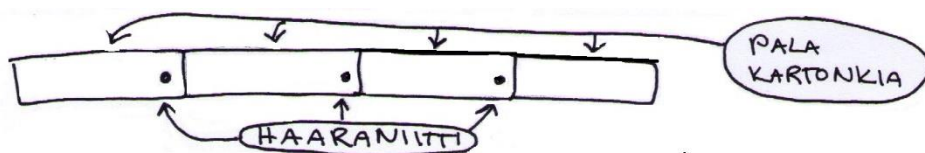
LV 141 Jeesus-ystävä

LV 143 Me istuudumme piiriin

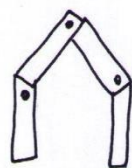
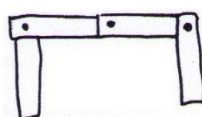
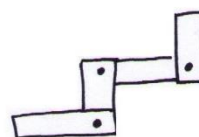
LV 144 Vielä tilaa on

LV 146 Punainen mökki

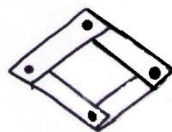
LV 159 Pienen pieni leppäkerttu

KÄVELLÄ

YSTÄVÄT KANTAA / LASKEE KATOSTA ALAS
PATJALLATALO
NYKYAIKANA
USEINTALO
RAAMATUN
AIKAAN

PORTAAT

REIKÄ
KATOSSAKERÄÄ
VUOTEESI

Viikko 7: 13.–19.2.2017

Teema: Anteeksi

Esitetään pöytäteatteriesitys esimerkiksi käsinukeilla tai pehmoeläimillä:

Niilo-Nalle pukee lämpimästi vaatetta ja lähtee ulos leikkimään. Niilo näkee Petteri-Pupun tekemässä lumiukkoa. Niilo-Nalle: ”Näyttää hauskalta. Saanko minäkin kokeilla?” Petteri-Pupu: ”Tule vaan mukaan!” Niilo yrittää laittaa lumiukolle porkkana-nenä, mutta lumiukolta irtoaa koko pää. ”Oho!”, sanoo Niilo ja jatkaa matkaansa. Petteri-Pupu: ”Olipa ikävä juttu. Se oli tietysti vahinko, mutta olisi Niilo voinut silti pyytää anteeksi.”

Niilo jatkaa matkaansa ja huomaa Kaija-Ketun, joka laskee pulkalla mäkeä. ”Laske taanko yhdessä mäkeä?”, Niilo kysyy. He laskevat yhdessä ja Niilo laskee Kaijan päälle. ”Hups”, Niilo sanoo ja poistuu paikalta. ”Minua sattui. Se oli tietysti vahinko, mutta olisi Niilo voinut silti pyytää anteeksi.”, Kaija miettii.

Sitten Niilo-Nalle alkaa tehdä lumilinnaa. Olli-Orava ja Maija-Mäyrä leikkivät hippaa ja törmäävät lumilinnaan, niin että se menee rikki. He jatkavat juosten pois. ”Se oli tietysti vahinko, mutta kyllä he olisivat voineet pyytää anteeksi.” Sitten Niilo-Nalle muisti: ”Voi sentään, minkäkin taisin unohtaa pyytää anteeksi Petteri-Pupulta ja Kaija-Ketulta.” Sitten Niilo-Nalle juoksee Petteri-Pupun ja Kaija-Ketun luokse ja sanoo ”Anteeksi”. ”Saat anteeksi”, Petteri-Pupu ja Kaija-Kettu sanovat. ”Leikitäänkö yhdessä piilosta?”, Kaija-Kettu ehdottaa.

(Kertomuksen perusidea perustuu kirjaan: Claire Freedom & Steve Smallman: Benjamin-karhu säheltää.)

Kertomuksen jälkeen mietitään yhdessä: Mitä anteeksi tarkoittaa? Mitä saat anteeksi tarkoittaa?

- Anteeksi = Minä tein väärin. Minua kaduttaa. Olen pahoillani.
- Saat anteeksi = Sinä teit väärin, mutta annan anteeksi. Ei muistella sitä enää.
- (Jeesuksen takia) Jumala sanoo meille aina ”Saat anteeksi.”

Kerro anteeksipyytämisen ja anteeksiantamisen merkitys omin sanoin kuulijoiden ikätaso huomioiden.

Rukous:

Taivaan Isä, kiitos että Jeesuksen takia annat meille kaikki ikävät sanat ja teot anteeksi. Muistuta minua olemaan kiva kaveri kaikille. Aamen.

Lauluehdotuksia:

LV 62 Anna anteeksi

LV 141 Jeesus-ystävä

Vinkki 1:

Leikitään Niilo-Nallen, Kaija-Ketun ja Petteri-pupun kanssa piilosta (joko pehmoeläimiä piilottamalla tai niin että kaikki lapset menevät piiloon ja aikuisen avustamana pehmoeläimet etsivät)

Vinkki 2: Aikuisten kahvihetkessä voidaan halutessa jatkaa teemaa:

Onko lapsen ”pakko” pyytää anteeksi? (Tästä asiantuntijatkaan eivät ole yksimielisiä. Yhden näkökulman mukaan lapselta voidaan edellyttää anteeksipyyntöä, koska se kuuluu hyviin tapoihin. Toisen näkökulman mukaan lapsen kanssa voidaan miettiä miltä toisesta tuntuu (empatia) ja sen jälkeen voidaan rohkaista ja kehottaa anteeksipyyntöön, mutta anteeksipyttäminen on viime kädessä lapsen oma päätös. Tämän näkökulman mukaan pakottaminen vie anteeksipyyntöltä aidon katumuksen.)

Viikko 8: 20.–26.2.2017**Aihe: Laskiainen**

Laskiaisesta alkaa paaston aika, joka loppuu pääsiäiseen. Paastoaminen on pääsiäisen odottamista ja siihen valmistautumista. Jokainen voi paastota omalla tavallaan. Välttämättä sen ei tarvitse olla ruoka josta paastoa. Joku saattaa paastota vaikka somesta ja turhista sanoista (juoruamisesta).

Lauluehdotus LV 139 Ojennan käteni

Toteutusvaihtoehto 1:

Jokainen saa käydä valitsemasta lattialla olevista kuvakorteista (laskiaispulla, hernekeitto, pulkka, lumiukko, pääsiäismuna, aasi, risti jne), kuvan joka tulee mieleen laskiaisesta. (Kuvat voivat olla esimerkiksi lehdestä leikattuja.) Käydään kierros jossa jokainen saa kertoa tai näyttää minkä kortin valitsi. (Isossa ryhmässä voidaan toimia niin, että kierroksen sijasta jokainen saa käydä kiinnittämissä omansa edessä olevaan ilmoitustaulun tapaiseen.) Ohjaaja valitsee kuvista jonkin pääsiäisen kristilliseen sanomaan liittyvän ja kierroksen lopuksi vuorollaan kertoo, miksi valitsi juuri sen.

Lauletaan: LV 27:1 Kohti pääsiäistä

Rukous: LV 128 Tule kanssani, Herra Jeesus

Toteutusvaihtoehto 2:

Laitetaan piirretyt tai lehdestä leikatut kuvat laulupussiin laulukorteiksi ja lauletaan: ”Kuka saa, kuka saa laulupussiin/laskiaispussiin kurkistaa”. Lapset saavat vuorotellen nostaa kuvia (joiden kohdalla voidaan lyhyesti kertoa tai keskustella miten liittyy laskiaiseen/pääsiäiseen), esimerkiksi:

Aasi: LV 29:1 tai KM2 s. 83 (Aasin askeleet)

Virpomavitsa: LV 35:1

Pääsiäismuna: LV 35:2

Rairuoho: LV 35:3

Narsissi: LV 35:4

Jos lauluja tarvitaan halutaan enemmän (jotta kaikki saisivat nostaa kortin), voidaan yhdistää hartaus joissakin perhekerhoissa hartauden jälkeen tulevaan lastenlauluhetkeen ja ottaa myös laskiaiseen liitettävissä olevia lastenlauluja, kuten:

Laskiaispulla: Leipuri Hiiva –laulu

Pulkka: ”Koska lasketaan pulkkamäkeä, no tietenkin talvella.” jne...

(Toki hyvin ison ryhmän kanssa kannattaa jo aluksi todeta, että ihan kaikki eivät pääse nostamaan korttia – tai ottaa vaikkapa sisarukset nostamaan yhdessä.)

Viikko 9: 27.2–5.3.2017

Aihe: Martta ja Maria

Kertomus Martasta ja Mariasta löytyy: Luuk.10:38–42.

Valitsemasi toteutustavan ja lasten ikätason huomioon ottaen voit tarvittaessa ennen runon toteutusta kertoa kertomuksen omin sanoin.

Jeesus ja hänen ystävänsä tulivat kylään Martan ja Marian kotiin:

Martta keiton keitti. *(hämmennetään kattilaa kuvitteellisella kauhalla)*

Lusikat tiskiinkin heitti. *(heitetään kuvitteelliset lusikat)*

Martta kaatoi vieraille mehua, *(kaadetaan mehua kuvitteellisesta kannusta)*

odotti ehkä vähän kehua. *(käsi korvan taakse)*

Maria vain istui ja Jeesusta kuunteli. *(kädet ristiin)*

Martta heille huuteli: *(suorat kädet suun viereen kuten kauas huudettaessa)*

Täällä on paljon tiskiä, *(kuvataan käsillä isoa tiskivuorta)*

tarvitaan siskoa riskiä. *(pullistetaan hauista)*

Jeesus sanoi: ”Stop! *(ojennetaan käsi eteen ”seis”-merkiksi)*

Kaiken ei tarvi olla tip top. *(sormet suorana olevaa kättä liikutetaan oikealta vasemmalle ja tehdään samalla pientä liikettä ylös-alas-suuntaan.)*

Jätä kesken työs, *(työnnetään käsillä kuvitteelliset työt syrjään)*

odotan sun seuraa myös.” *(kädellä viitotaan tulemaan luokse)*

Riimimuotoista kertomusta voidaan havainnollistaa eri tavoin:

Vaihtoehto 1: Tehdään käsillä ”viittomat” kuvaamaan eri säkeitä, kuten monissa laululeikeissä (suluissa olevat, *kursivoidut* ohjeet ovat vinkkejä näihin viittomiin). Kaikki tekevät yhdessä lastenohjaajan mallin mukaan.

Vaihtoehto 2: Tehdään pöydälle koti Martalle ja Marialle. Liikutellaan Marttaa ja Mariaa kuvaavia nukkeja kertomuksen mukaan.

Vaihtoehto 3: Sama kuin 2, mutta lastenohjaajat pukeutuvat rooliasuihin ja ottavat Martan, Marian ym. roolit, joita esittävät kertomuksen mukaan. Rekvisiitaksi voidaan ottaa kattiloita yms. Kerholaisista voidaan valita myös halukkaita lapsia tai aikuisia esittämään esimerkiksi opetuslapsia tai miksei vaikka kaikkia rooleja.

Rukous:

Taivaan Isä, auta meitä muistamaan mikä elämässä on oikeasti tärkeää. Amen.

Lauluehdotuksia:

LV 57 On ilo olla yhdessä

LV 141 Jeesus-ystävä

LV 144 Vielä tilaa on

LV 145 Pienet rakentajat me

Viikko 10: 6.–12.3.2017**Aihe: Daniel leijonien luolassa**

Kiinnitä seinälle iso (!) paperi, johon voit maalata (vesi)väreillä Kylli-tädin taapaan. (Jos menetelmä ei ole sinulle tuttu, googlaamalla ”Kylli-täti” löytyy video-materiaalia Kylli-tädin maalaten kertomista enkelisaduista.)

Kauan, kauan sitten Babylonian maassa eli mies nimeltä Daniel. Daniel oli rehellinen mies, joka rukoili Jumalaa ja teki ahkerasti töitä. (*Samalla kun kerrot, maalaa Danielin kuvaa. Maalaa ristityt kädet. Tarvittaessa voit kuvailla Danielin vaatteita samalla kun maalaat häntä, jos maalaamisessa kestää kertomista pidempi aika.*) Maassa asui myös kuningas, jonka nimi oli Nebukadnessar. (*Maalaa kuningas Danielin viereen. Kuvaile Nebukadnessarin hienoja vaatteita maalatesasi häntä.*) Eräänä päivänä Nebukadnessar laati uuden lain: kukaan ei saa rukoilla Jumalaa. Jos joku rukoilee, niin hänet laitetaan leijonien luolaan. (*Maalaa leijonia.*) Danielille Jumala oli niin tärkeä, että Daniel rukoili Jumalaa, vaikka kuningas oli kieltänyt. Kuningas vei Danielin leijonien luolaan. Daniel pelkäsi hurjia leijonia. Siispä Daniel jälleen rukoili Jumalaa. Jumala kuuli Danielin rukouksen. Jumala lähetti enkelin sulkemaan leijonien suut. (*Maalaa enkeli.*) Aamulla heti kun aurinko nousi (*maalaa aurinko*), kuningas meni katsomaan, miten Danielille oli käynyt. Daniel sanoi: Jumala lähetti enkelin suojelemaan minua. Leijonat eivät koskeneetkaan minuun. Kuningas huomasi, että Jumala on hyvä ja voimakas. Niinpä kuningas sääti uuden lain: kaikki saavat rukoilla Jumalaa. (Dan. 6)

Rukous: ”Taivaan Isä. Sinulla on kaikki valta taivaassa ja maan päällä. Siunaa ja varjele meitä. Amen.”

Lauluehdotuksia:

LV 75 Rukous on silta

LV 133 Jumalan kämmenellä

LV 134 Kun on turva Jumalassa

KM s.113 Kun kiität Jumalaa

Viikko 11: 13.–19.3.2017

Aihe: Nooa

Nooa-aiheinen hartaus perustuu raamatunkertomukseen: 1. Moos. 6:9–9:17.

Vaihtoehto 1: Kerro omin sanoin tai lue Lasten Raamatusta kertomus Nooan arkista. Jos käytössä on (riittävästi) duploja, kertomus Nooan arkista voidaan esittää duploista tehdyillä Nooan arkilla ja duplo-eläimillä. (Myös lapset voi olla eläinten arkkiin laittajia.)

Vaihtoehto 2: Yksi lastenohjaaja on pukeutunut Nooaksi ja kertoo omin sanoin, minkälaisen tehtävän on Jumalalta saanut (arkin rakentamisen). Pyytää (kaikkia tai halukkaita) auttamaan laivan rakentamisessa. ”Rakennetaan” tuoleista huoneen keskelle yhdessä ”laiva”. Mennään laivan sisälle. Lapset voivat olla Nooan perheen jäsenten rooleissa ja ottaa laivaan valitsemansa eläimen (kerhosta tai kotoa valitun pehmolelun) mukaansa. (Vaihtoehtoisesti lapset voivat olla eläinten rooleissa.) Nooa kertoo ”huomaatteko, alkaa sataa, vedenpinta nousee” ”Olemme laivan sisällä turvassa.” jne. Sisällä voidaan laulaa yhdessä esimerkiksi LV 91 Nooan arkki. Sitten Nooa kertoo ”vesi alkaa laskea.” (Sovittu henkilö –muu kuin Nooa– voi laittaa etukäteen maalatun ison sateenkaaren seinälle.) ”Hei, näettekö: sateenkaari. Sateenkaari muistuttaa meitä siitä, että Jumala ei enää koskaan hukuta maata veteen.” Voidaan laulaa esimerkiksi LV 93 Sateenkaaren tie (tai KM2 s.96 Nooan perheväki, 1.säkeistö). Sitten voidaan tulla pois laivasta.

Hartauden jälkeen teemaa voidaan jatkaa:

- Tuttuja eläinaiheisia, meriaiheisia ja laiva-aiheisia lauluja...
- Halukkaat voivat vuorotellen esittää, jotain eläintä ja muut arvaavat mikä eläin on kyseessä. Lastenohjaajat voivat olla ensimmäisiä esittäjiä, niin lapset saavat ideasta kiinni ja rohkaistuvat.
- Vapaan leikin aikana lapset saavat jatkaa Nooa-kertomusta leikkimällä arkilla ja eläimillä.
- Sateenkaarien maalaamista

Viikko 12: 20.–26.3.2017

Aihe: Marian ilmestyspäivä

Enkeli ilmoittaa Jeesuksen syntymän, Luuk.1:26–38. Kerronnassa käytetään laulun lisäksi visualisointiin ohuehkoa narua tai villalankaa (lattiasta erottuva väri), mikä on helpompaa kuin miltä kuulostaa. Kannattaa kuitenkin kokeilla etukäteen, niin sujuu hartaudessa sujuvammin.

2000 vuotta sitten eli nainen nimeltä Maria. (Te langasta lattialle noin metrin kokoinen Marian muotoinen hahmo. Voit tehdessäsi kertoa, että ”tästä tulee pää” jne...) Eräänä päivänä enkeli ilmestyi Marian luokse. (Toisesta langasta enkelin muotoinen hahmo.) Mariaa jännitti, mutta enkeli sanoi ”Älä pelkää.” Enkeli sanoi: Maria, sinun mahassasi kasvaa vauva, joka on Jumalan poika. (Tee lanka-Marialle iso maha.)

Lauletaan: ”Nuori neitsyt Maria hämmästyen kuuli:
tulet Herran äidiksi hän on Kristus suuri.” (VK 53:1 = LV 26:1)
(Vaihtoehtoisesti KM s.75 Kun enkeli ilmestyi)

Enkeli sanoi Marialle: ”Tämä vauva on Jumalan poika, Taivaan ja maan kuningas.” Laita kultainen pyöreä paperi mahan sisään.

Enkeli sanoi Marialle: ” Anna vauvalle nimeksi Jeesus. Nimi Jeesus tarkoittaa Jumala pelastaa. Laita kultaisen paperin sisälle sydän.

(Sydämiä ja kimaltelevia papereita yms voidaan tehdä ja asetella myös yhdessä lasten kanssa, mutta siinä tapauksessa villalankoja on varauduttava asettelemaan uudelleen koristelun jälkeen.)

Lauletaan LV 26:1-3 ”Nuori äiti Maria kuulee lupaukset,
uskoo että täyttyvät kaikki ennustukset.” (VK 53:3 = LV 26:3)

Tehdään iso piiri lanka-kuvaelman ympärille ja lauletaan esimerkiksi LV 144 ja LV 57 (Laula, leiki lasten virsi löytyy leikki- ja soitto-ohjeet.)

Viikko 13: 27.3.–2.4.2017**Aihe: Sakkeus**

Maalaa Kylli-tädin tapaan kertomus Sakkeuksesta (Luuk 19:1–10). Vaihtoehtoisesti voit kysyä haluaisiko joku vanhemmista tulla maalaamaan lukemasi kertomuksen mukaan. (Lapsen voi olla vaikea maalata pystyssä olevalle paperille.) Samalla kun kerrot (tai kertomuksen jälkeen) pohdi yhdessä hartauteen osallistuvien kanssa, miltä Sakkeuksesta/Jeesuksesta/Jerikon asukkaista tuntui missäkin vaiheessa kertomusta.

Kauan sitten eli mies nimeltä Sakkeus. (*Maalaa Sakkeus.*) Sakkeus oli aikuinen mies, mutta aika lyhyt kuitenkin. Sakkeuksella oli tällaiset hienot vaatteet, koska Sakkeus oli tosi rikas mies. Sakkeus oli kuitenkin saanut rahat aika ikävällä tavalla. Sakkeuksen työhön kuului kerätä ihmisiltä rahaa veroja varten, mutta Sakkeus otti ihmisten rahoja myös omaan taskuunsa. (*Maalaa iso lompakko tai rahapussi.*) Siksi kukaan ei tykännyt Sakkeuksesta. Hänellä ei ollut ystäviä. Sakkeus asui kaukana Jeriko nimisessä kaupungissa. (*Maalaa Jerikoon taloja ja kerro mikä niistä on Sakkeuksen koti.*) Eräänä päivänä Sakkeus kuuli, että Jeesus oli tulossa Jerikoon. (*Maalaa Jeesus.*) Sakkeus halusi nähdä Jeesuksen. Moni muukin Jerikossa asuva halusi nähdä Jeesuksen. (*Maalaa paljon ihmisiä Jeesuksen ympärille.*) Sakkeus oli niin lyhyt, ettei nähnyt väkijoukon takaa Jeesusta. Niinpä Sakkeus sai uuden idean. Sakkeus kiipesi metsäviikunapuuhun. (*Piirrä puu ja Sakkeus sinne.*) Sieltä Sakkeus näki hyvin Jeesuksen. Myös Jeesus näki Sakkeuksen. Jeesus sanoi Sakkeukselle: ”Tule alas puusta, minä tulen kylään sinun kotiisi!” Jeesus tuli kylään Sakkeuksen kotiin ja he söivät ja juttelivat yhdessä. Sakkeus päätti antaa varastamansa rahat takaisin ja vielä lisäksi antaa rahaa köyhille, joilla ei ollut tarpeeksi rahaa.

Rukous:

Taivaan Isä, opeta minua katumaan ja pyytämään anteeksi silloin kun olen tehnyt väärin. Kiitos, että siinä annat aina anteeksi Jeesuksen takia. Aamen.

TAI

Taivaan Isä, sinä iloitset minun kanssa kun olen iloinen.

Sinä suret minun kanssani kun olen surullinen.

Sinä olet lähelläni kun pelottaa.

Kiitos että olet kanssani joka päivä ja joka hetki.

Aamen.

Lauluehdotuksia:

LV 57 On ilo olla yhdessä

LV 62 Anteeksi

LV 97 Sakkeus

LV 106 Mä kiitän Herraa

LV 139 Ojennan käteni

LV 141 Jeesus-ystävä

LV 144 Vielä tilaa on

LV 159 Pienen pieni leppäkerttu

Viikko 14: 3.–9.4.2017**Aihe: Jeesus ratsastaa Jerusalemiin (Palmusunnuntai)**

Lattiakuva-menetelmää soveltavan hartauden perustana oleva raamatunkertomus löytyy kaikista evankeliumeista: Matt. 21:1–11, Mark. 11:1–10, Luuk. 19:28–40, Joh. 12: 12–19. (Lyhennetty ja yksinkertaistettu versio Aulikki Mäkinen: Lattiakuvat -kirjan alakouluikäisille suunnitellusta palmusunnuntain toteutuksesta. Idea keskelle muodostuvasta kuvasta on lainattu myös sieltä, joten kirjan valokuvasta voi tarvittaessa katsoa tarkemmin liinojen asettelua, jos se jää epäselväksi.)

Pyöreän kankaan päälle rakennetaan kaupunki puupalikoista. (Rakentaa voi yhdessä lasten kanssa, mikä lisää lasten osallisuutta hartaushetkessä. Ohjaaja voi rakentaa myös yksin, jos arvelee, että pienimmät eivät ymmärrä miksi palikoilla ei jäädäkään leikkimään.) Tämä kaupunki on Jerusalem. Tiet Jerusalemiin vievät kaikista suunnista. Eteläinen tie on pidempi, joten sen rakentamiseen tarvitaan kaksi liinaa. *Laita ruskeita liinoja Jerusalemiin johtaviksi teiksi niin että kuvio muodostaa ristin.* Jeesus ratsasti aasilla Jerusalemiin viettämään pääsiäistä. Ihmiset toivottivat Jeesuksen tervetulleeksi heittämällä tielle puiden oksia ja vaatteita. Ihmiset kulkivat Jeesuksen edellä ja perässä ja lauloivat: ”Hoosianna, Daavidin Poika! Siunattu olkoon hän, joka tulee Herran nimessä!”

Laita kiertämään tuoreita yrttejä tai muita myrkyttömiä kukkia/lehtiä, joita saa haistella ja valita niistä yhden vietäväksi sen etelään vievälle eli pisimmälle tielle. Lauletaan jokin lauluehdotuksen lauluista. Jaloilla, käsillä tai rytmikapuloilla voidaan halutessa tehdä aasin jalkojen kopsetta.

Lauluehdotuksia:

LV 3 Katso, kuka ratsastaa

LV 4 Ratsastaja

LV 5 Hoosianna laulakaa

LV 7 Kuningasten kuninkaalle

LV 29 Kuninkaamme saapuu!

Rukous: Siunaa meidän pääsiäisen odotuksemme, aamen.

Viikko 15: 10.–16.2017

Aihe: Pääsiäinen

Jeesuksen ylösnousemus: Luuk.24:1–12. Menetelmänä kosketuskertomus. Kerhon ohjaaja lukee raamatunkertomusta ja vanhempi kuvittaa kertomusta lapsensa selkään. Lapsi voi makoilla lattialla (tai istua). Kosketuskertomus on mahdollista tehdä tarvittaessa kahdelle lapselle yhtä aikaa. Näytä selkeästi edessä toisen ohjaajan selkään kertomuksen edetessä.

Jeesus oli kuollut perjantaina ristillä. (*Piirrä risti selkään.*) Jeesuksen ystävät olivat surullisia. Sunnuntai-aamuna aikaisin auringon noustessa (*Piirrä pyöreä aurinko selkään.*) Maria ja Johanna lähtivät Jeesuksen haudalle tuoksuöljyt mukanaan. (*Kävele sormilla selkää pitkin.*) Maria ja Johanna olivat Jeesuksen ystäviä. Kun Maria ja Johanna tulivat haudan luokse, he huomasivat, että hauta olikin tyhjä. (*Tunnustele sormilla selkää.*) Yhtäkkiä naiset näkivät kaksi enkeliä. (*Räpyttele siipiä koskettamalla selkään vuorotellen peukalolla ja pikkurillillä.*) Enkelit sanoivat: ”Ei Jeesus ole täällä. Jeesus on noussut kuolleista.” (*Vedä kämmentä selkää pitkin alhaalta ylös.*) Sitten Maria ja Johanna lähtivät kertomaan tätä iloista uutista muillekin Jeesuksen ystäville. (*Kävele sormilla selkää pitkin.*) Kun Pietari kuuli uutisen, hän lähti juoksemaan haudalle. (*Juokse sormilla selkää pitkin.*) Ja myös Pietari näki, että hauta oli tyhjä. (*Tunnustele sormilla selkää.*) Jeesuksen ystävät olivat iloisia. (*Laita käsi vasten selkää, räpyttele kaikkia sormia, ja liikuta kättä pitkin selkää niin että kupliva ilo leviää.*)

Kertomus voidaan toteuttaa kaksi kertaa niin, että ensimmäisellä kerralla aikuinen toteuttaa kosketuskertomuksen lapselle ja toisella kerralla lapsi saa tehdä sen aikuiselle.

Lauluehdotuksia:

LV 36 Pääsiäisriemu (Laula, leiki lasten virsi s.77 löytyy leikki tähän)

LV 32 Lensi maahan enkeli

KM2 s.119 Pääsiäisaamu

KM2 s.122 Pääsiäinen tulla voi

Pekka Simojoen laulu: Hän ei ole enää täällä

Vinkki:

Järjestäkää pienimuotoinen pääsiäisjuhla tavallisen perhekerhokerran sisään, esimerkiksi jotain seuraavista:

- kaunis kattaus, tilan koristelu
- iloisen juhlan kunniaksi voidaan lasten kanssa tehdä sämpylöistä hymynaamoja: kurkuista silmät, kirsikkatomaatista nenä, paprikasuikaleesta suu, ihonvärinen kinkkuleikkele alle jne.
- leivotaan yhdessä helppoja keksejä
- pääsiäisaiheisia lauluja tai muita lastenlauluja cd:ltä leikkien taustalle
- pääsiäisaskartelua
- yhteisleikkejä kuten pääsiäismunan piilotusta
- jokaiselle lapselle lähtiessä ”Hyvää pääsiäistä”-kortti seurakunnalta

Viikko 16: 17.–23.4.2017

Aihe: Jeesus ilmestyy opetuslapsilleen

Joh. 21:1–14 Bodypiolia-menetelmää käyttäen, huiveilla piirissä

Aluksi jaetaan kaikille huivit, mennään piiriin seisomaan ja sanotaan että tehdä käsillä ja huiveilla mukana.

Jeesuksen ystävät Pietari, Johannes, Natanael ja Tuomas lähtivät kalastamaan. He nousivat veneeseen ja alkoivat soutaa järvelle. *(käsillä soutamisliikettä)* Sitten he heittivät verkot veteen. *(huivit verkkoina)* He kalastivat koko yön mutta eivät saaneet yhtään kalaa. Sitten tuli aamu. Jeesus seiso rannalla, mutta ystävät eivät tunnistaneet häntä. Jeesus huusi rannalta ”Onko teillä mitään syötävää?”, ”Ei ole.”, he vastasivat. ”Heittäkää verkko veneen oikealle puolelle niin saatte kalaa”, Jeesus sanoi. He heittivät verkon *(huivi)* ja kalaa tuli niin paljon, etteivät he jaksaneet vetää verkkoa ylös. *(huivin kulmista kiinni niin että muodostuu ”pussi”, jossa voi yrittää painavaa kalansaalista kuljettaa.)* Silloin Johannes tajusi: ”Se rannalla oleva mieshän on Jeesus!” Silloin Pietari kietaisu viitan yllensä *(huivi)* ja hyppäsi veteen ja riensi Jeesuksen luo *(paikallaan kävelyä tai juoksua)*. Muut ystävät soutivat veneellä ja vetivät kalaverkkoa perässään *(käsillä soutamisliikettä)*. Jeesus oli paistanut ystävilleen kalaa ja leipää. ”Tulkaa syömään”, Jeesus sanoi. Ja niin he söivät yhdessä *(syödään leikisti)*.

Lauluehdotuksia:

LV 57 On ilo olla yhdessä

LV 143 Me istuudumme piiriin

KM s.148 Kalaihme

Viikko 17: 24.–30.4.2017

Aihe: Hyvä paimen

Hyvä paimen: Matt. 18:12–14. Musiikkikertomus.

Tarvikkeet ja valmistelu: Vihreä iso kartonki tai useampi nurmeksi. Ruskeasta kartongista tehty aitaus (esimerkiksi neljän laudan muotoisen kartonginpalan muodostama iso neliö), Valkoisesta kartongista leikattuja lampaita (jotka mahtuvat aitaukseen), Kartongista askarreltu paimen. (Käytetään flanellojen tapaan eli niitäkin voi käyttää, jos löytyy varastosta.) Lisäksi erilaisia piilopaikkoja lampaalle (ainakin kartongista askarreltu piikkipensas, johon lammas voi juuttua kiinni), mahdollisesti muitakin.

Hartautta varten voit kiinnittää vihreän nurmen seinään tai fläppitauluun sinitarralla. Sinitarralla saat kiinnitettyä myös muut hahmot maisemaan. Toinen vaihtoehto on laittaa nurmi lattialle, jolloin et tarvitse sinitarraa, ja kerätä lapset piiriin ympärille.

Toteutus:

Kerro kertomus ja esitä kartonkisilla hahmoilla tapahtuma samalla:

”Tämä mies tässä on paimen. Paimenella on 10 lammasta ja ne saavat kulkea vapaasti tässä lähistöllä.” Lauletaan:

sävel: Piippolan vaari (kansansävel)

Vuoren rinteillä oli lauma.

Hiiala hiiala hei.

Paimen se kaitsi lampaitansa.

Hiiala hiiala hei.

Mää mää siellä, mää mää täällä,

siellä mää, täällä mää,

joka puolella mää mää.

Hiiala hiiala hei.

”Kun tulee ilta, paimen kokoaa lampaat aitaukseen ja laskee jokaisen. Paimen huomaa että yksi puuttuu. Vilipä tietenkin. Se on ennenkin lähtenyt yksin seikkailemaan ja jäänyt jumiin jonnekin. Niinpä paimen jättää kaikki muut lampaat aitaukseen odottamaan ja lähtee etsimään Viliä.” Kerro kuinka paimen etsii joka paikasta Viliä ja tulee lopulta piikkipensaan kohdalle ja Vili löytyy sieltä. Kerro kuinka hän kantaa Vilin olallaan takaisin aitaukseen. Lauletaan:

sävel: Pikku-Matin autosta on kumi puhjennut (kansansävel)

Äsken oli laumastamme lammas kadonnut x3
pensaan luota me löysimme sen.

Rukous:

Jeesus, sinä olet hyvä paimen. Sinä huolehdit ja iloitset meistä niin kuin kertomuksen paimen huolehti ja iloitsi Vilistä. Kiitos siitä. Aamen.

Lisäksi voidaan halutessa laulaa, joku seuraavista lauluehdotuksista

LV 98 Kadonnut lammas

LV 99 Hyvä paimen rakastaa

LV 100 Nyt kulkee halki korpimaan

LV 106 Mä kiitän Herraa

KM2 s.132 Lauluja hyvän paimenen niityiltä

Hartauden jälkeen teemaa voi halutessaan jatkaa:

1. Askarrellaan lampaat: lampaan muotoiselle kartonkivalalle liimataan silkkiperimytyjä tai vanua villaksi.
2. Lampaan piilotus-leikki. Yksi piilottaa lampaan (esim. pehmolelun), toiset etsivät.

Viikko 18: 1.–7.5.2017**Aihe: Luominen**

Jumala luo maailman: 1. Moos. 1–2.

Vaihtoehto 1: Tyhjä taulu, johon lapset saa Lasten Raamatusta luetun luomiskertomuksen mukaan käydä läpi lisäilemässä laminoituja sinitarralla varustettuja kuvia: auringon, lintuja, kaloja jne sitä mukaa kuin niiden luomisesta kerrotaan. (Erityisesti päiväkerhoon sovellettuun toteutukseen voisi sopia se, että lapset tekisivät itse kuvat kertomukseen.)

Vaihtoehto 2: Joku isommista lapsista/joku vanhempi tai lastenohjaaja maalaa isolle pystyssä olevalle paperille asioita sitä mukaan kun ne kertomuksessa tulevat esiin (lukijana voi olla lastenohjaaja tai joku vanhemmista). (On toki mahdollista toteuttaa myös niin, että jokainen piirtää/maalaa omalle paperilleen.)

Lauluehdotuksia:

LV 107 Ihme

LV 108 Valonsäde

LV 112 Kun Jumala sanallaan

LV 157 Ken on luonut kukkasen.

LV 159 Pienen pieni leppäkerttu

LV 161 Pieni päivänkukka kerrohan

KM s.34 Minä olen ihme

KM s.35 Katso, katso!

KM s. 123 Kiitos, Taivaan Isä

Rukous: LV 76 Siunaa koko maailmaa

Jos luomiskertomus on esitetty valmiilla kuvilla, voidaan rukous vaihtoehtoisesti toteuttaa lasten piirustusten kautta. Tällöin lapset saavat piirtää jotain Jumalan luomaa. Pienessä ryhmässä voidaan laulaa jokaisesta piirustuksesta LV157 vaihtaen ”kukkasen/lintusen/tähtösen” tilalle kuvassa oleva asia. Isossa ryhmässä voidaan koota seinälle taidenäyttely ”Kiitos Taivaan Isä, että loit...”

Viikko 19: 8.5.–14.5.2017

Aihe: Sarpatin leski (Äitienpäivä)

Elia Sarpatin lesken luona (1.Kun. 17:7–16) Menetelmänä kosketuskertomus. Kerhon ohjaaja lukee raamatunkertomusta ja vanhempi kuvittaa kertomusta lapsensa selkään. Lapsi voi makoilla lattialla (tai istua). Kosketuskertomus on mahdollista tehdä tarvittaessa kahdelle lapselle yhtä aikaa. Näytä selkeästi edessä toisen ohjaajan selkään kertomuksen edetessä.

Kauan sitten eli aikuinen mies nimeltä Elia. (*Laita etusormi ja keskisormi selän päälle jaloiksi.*) Elia oli kaukana kotoa eikä kauppvoja missään. Aurinko paistoi kuumasti. (*Pyöritä kämmenellä iso ympyrä selkään.*) Elia mietti mistä saisi ruokaa ja juomaa. Jumala sanoi Elialle: ”Ei hätää, minä huolehdin sinusta.” (*Laita kämmen selän päälle rauhoittavasti/silitä selkää.*) Jumala kertoi Elialle, missä oli niin puhdas puro, että sieltä voi juoda vettä. (*Piirrä selkään sormella ruksi.*) Elia löysi puron josta virtasi juotavaa vettä. (*Vedä koko kädellä helliä vetoja kädellä päästä alaselkään asti.*) Jumala lähetti korppi-linnut (*räpyttele siipiä koskettamalla selkään vuorotellen peukalolla ja pikkurillillä*) tuomaan Elialle ruokaa: leipää ja lihaa. Aurinko paistoi vieläkin kuumasti (*jälleen aurinko*). Purosta kuivui vesi. Jumala sanoi: Mene Sarpatiin. (*Piirrä sormella rasti selkään.*) Siellä asuu eräs perhe, joka voi antaa sinulle syötävää ja juotavaa. Niin Elia lähti Sarpatiin. (*Sormet kävelee selkää pitkin.*) Kun Elia tuli Sarpatiin, hän näki perheen äidin keräämässä polttopuita. (*”Poimi” koko käden sormilla ”polttopuita” selästä*) ”Toisitko minulle vähän vettä juotavaksi”, Elia pyysi. Äiti lähti hakemaan vettä. (*Sormet lähtevät kävelemään*) ”Voisitko tuoda minulle myös palan leipää”, Elia pyysi. Äiti vastasi: ”Minulla ei ole ruokaa kuin sen verran että se riittää juuri ja juuri minun perheelleni.” ”Jumala lupasi huolehtia, ettei meidän tarvitse olla nälkäisiä”, Elia sanoi. Niin nainen kutsui Elian kotiinsa syömään ja meni leipomaan leipää (*leivotaan selkää*) ja Elia oli kylässä perheen luona pitkään. Nainen leipoi joka päivä kaikille leipää (*leivotaan selkää*) ja Jumala huolehti heistä niin että jauhoruukku ei tyhjentynyt ollenkaan.

Kertomus voidaan toteuttaa kaksi kertaa niin, että ensimmäisellä kerralla aikuinen toteuttaa kosketuskertomuksen lapselle ja toisella kerralla lapsi saa tehdä sen aikuiselle.

Rukous:

VK 471

Lauluehdotuksia:

LV Soita ja laula

LV 76 Siunaa koko maailmaa

LV 123 Onnittelulaulu äidille

LV 133 Jumalan kämmenellä

LV 134 Kun on turva Jumalassa

LV 143 Me istuudumme piiriin

LV 161 Pieni päivänkukka, kerrohan

Viikko 20, 15.5.–21.5.2017

Aihe: Paavali ja Silas vankilassa (Rukoussunnuntai)

Paavali ja Silas vankilassa Apt. 16:16-40

Kankaista tehdään Rooman valtakunta (keltaista hiekkaa, ruskeita teitä, sinistä vettä, vihreitä pensaita).

Kaksi, miestä Paavali ja Silas, matkustivat ympäri Rooman valtakuntaa ja kertoivat ihmisille Jeesuksesta. Eräänä päivänä he menivät Filippiin. Sielläkin he kertoivat ihmisille Jeesuksesta. Siellä he kuitenkin joutuivat vankilaan, vaikka eivät olleet tehneet mitään pahaa.

Ruskeasta tai mustasta paperista tai kartongista tehty vankila.

Paavali ja Silas eivät kuitenkaan olleet yksin. Jumala oli heidän kanssaan.

Aseta (led-)kynttilä vankilaan.

Vankilassa Paavali ja Silas lauloivat ja rukoilivat Jumalaa yöllä.

Emme tiedä mitä laulua he lauloivat, mutta ehkä jotain tämän tapaista:

Lauletaan: LV 133 Jumalan kämmenellä tai LV 106 Mä kiitän Herraa tai LV 128:1 Tule kanssani Herra Jeesus

Jumala kuuli heidän rukouksensa. Tuli maanjäristys ja vankilan seinät halkeilivat.

Avaa seinät.

Mutta Paavali ja Silas eivät karanneet vankilasta. Vankien vartija oli ihmeissään ja halusi kuulla Jeesuksesta. Paavali ja Silas kertoivat vartijalle Jeesuksesta. Seuraavana päivänä Paavali ja Silas saivat luvan jatkaa matkaa.

Jumala kuuli Paavalin ja Silaksen rukouksen. Jumala kuulee myös meidän rukouksemme. Jumala ei kuitenkaan aina vastaa rukouksiin niin kuin me toivomme, mutta on luvannut olla meidän kanssa ja auttaa joka päivä.

Raamatussa sanotaan, että Jumalaa voi rukoilla omin sanoin ja kertoa omat ilot ja surut niin kuin äidille tai isälle. Jumalalta voi pyytää apua.

Ps.50:15; 1.Piet.5:7; Fil 4: 6–7

Myös valmiita rukouksia voi käyttää.

(Voidaan keskustella iltarukouksista, jokainen saa kertoa omansa jos haluaa.)

Myös Jeesus opetti meille yhden valmiin rukouksen:

Isä meidän -rukous:

Vaihtoehto 1:

Raamatun sanaa pienille s. 258 Isä Meidän -rukous lapsille muokattuna.

Vaihtoehto 2:

Eeva-Liisa Helle-Lahti: Liikuttava seurakunta s.50-51 Liikunnallinen Isä meidän rukous (löytyy kirjastosta)

Lauluehdotuksia:

LV 75 Rukous on silta

LV 106 Mä kiitän Herraa (Laula, leiki lasten virsi s. 160)

LV 133 Jumalan kämmenellä

LV 134 Kun on turva Jumalassa

LV 161 Pieni päivänkukka, kerrohan

VK 338 Päivä vain ja hetki kerrallansa

KM s.113 Kun kiität Jumalaa

KIRJALLISUUTTA

Ahtiainen, Anita & Haapsalo, Tiina 2016. Raamattuleikki. Helsinki: Lasten Keskus.

David, Juliet & Prole, Helen 2009. Raamatun sanaa pienille. Hämeenlinna: Päivä osakeyhtiö.

Haataja-Hynynen, Salla & Laukkanen, Anneli 2009. Ovi on auki. Ohjelmaa perhekerhoon. Helsinki: Lasten Keskus.

Helle-Lahti Eeva-Liisa 2014. Liikuttava seurakunta. Helsinki: Kirjapaja ja PTK.

Isoaho, Päivi (toim.) 2010. Ilonpesä. Kaksivuotinen kasvatus- ja opetussuunnitelma. Ohjaajan opas. Keuruu: Aikamedia.

Jeffs, Stephanie & Round Graham 2000. Hyvän yön Raamattu. Helsinki: SLEY-KIRJAT

Lindfors, Helena 2000 (toim.). Perhekerhojen yhteisiin hetkiin. Helsinki: Lasten Keskus.

Mäkinen, Aulikki 2007. Lattiakuvat. Helsinki: Lasten Keskus.

Reinikainen, Satu 2016. Ihme elämä. Helsinki: Lasten Keskus.

Seurakuntien Lapsityön Keskus, 2015. Perhekerhon kausisuunnitelma 2015–2016. Pikkuväki 2, 1–20.

Taras—Vaulasvirta, Elina 1994. Sinä osaat. Askartelua ja elämyksiä opetukseen. Helsinki: Kirjapaja.

Torri-Tuominen, Mari (toim.) 2010. Kirkkomuskari. Helsinki: Lasten Keskus.

Torri-Tuominen, Mari (toim.) 2015. Kirkkomuskari 2. Helsinki: Lasten Keskus.

Torri-Tuominen, Mari (toim.) 2012. Lasten virsi. Helsinki: Lasten Keskus.

Torri-Tuominen, Mari (toim.) 2014. Laula, leiki, lasten virsi. Helsinki: Lasten Keskus Oy.

Tuovinen, Sanna 2014. Satuhieronta. Läsnaolevan kosketuksen ja sadun taikaa. WSOY.